

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

DAINIUS LASAUSKAS
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA
TVmv 7-01

**LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS LIETUVOS RESPUBLIKOS
KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof.dr. E.Jarašiūnas

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS	3
1.KONSTITUCINIO LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPO SAMPRATA	6
1.1. Teisės principai ir konstituciniai principai.....	6
1.2. Lygiateisiškumo samprata.....	9
1.3. Konstitucinių principų interpretavimas.....	11
2.LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPO ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE	13
2.1. Konstitucinės lygiateisiškumo doktrinos raida.....	13
2.2. Subjektai, kurių atžvilgiu taikomas konstitucinis lygiateisiškumo principas.....	18
2.3. Lygiateisiškumo principo sudedamosios dalys.....	21
2.4. Lygiateisiškumo principas kaip nediskriminacija ir privilegijų neteikimas.....	26
2.5. Lygiateisiškumo principo reikšmė teismų praktikai.....	29
3.LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS - DARNIOS KONSTITUCINĖS SISTEMOS ELEMENTAS	31
3.1. Lygiateisiškumo principas ir žmogaus teisių įgyvendinimas.....	31
3.2. Asmenų lygiateisiškumo principas ir diferencijuotas teisinis reguliavimas.....	34
3.3. Lygiateisiškumo principo santykis su kitais konstituciniais principais.....	42
IŠVADOS	48
LITERATŪRA	50
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

Ivadas

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucija – pirminis ir aukščiausios teisinės galios aktas, kuriame įtvirtintos pagrindinės teisinio reguliavimo nuostatos: valstybės valdžios struktūra, valstybės institucijų kompetencija, nustatyti svarbiausi žmogaus teisinės padėties pagrindai. Konstitucijos viršenybė – būtina teisinės demokratinės valstybės egzistavimo sąlyga. Konstitucijos viršenybės ir jos laikymosi garantas – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Taigi Konstitucija yra aukščiausioji teisė, tikrasis ordinarinio teisinio reguliavimo, įtvirtinto įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose, teisiškumo patikrinimo matas¹.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo: „<...> taip, kaip teisės negalima traktuoti vien kaip teksto, kuriame *expressis verbis* yra išdėstytos tam tikros teisinės nuostatos, elgesio taisyklės, taip ir Konstitucijos, kaip teisinės realybės, negalima traktuoti vien kaip jos tekstinės formos, negalima suvokti Konstitucijos vien kaip eksplcitinių nuostatų visumos“². Konstitucijos vientisumas – tai jos normų teisinis, filosofinis ir loginis integralumas, nustatantis askintojui pareigą Konstituciją matyti kaip visumą, kaip vertybių pusiausvyrą³. Taigi į Konstituciją, kaip teisiškumo matą, įprasta žiūrėti kaip į darnią konstitucinių principų ir normų sistemą. Būtent konstituciniai principai organizuoja į darnią visumą visas Konstitucijos nuostatas, neleidžia, kad Konstitucijoje būtų vidinių prieštaravimų ar tokio jos aiškinimo, kai iškreipiama ar paneigiama kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta ar jos ginama vertybė⁴.

Konstituciniai principai jau ne kartą nagrinėti Lietuvos teisės mokslininkų ir praktikų konstitucionalistų A.Abramavičiaus, T.Birmontienės, K.Jankausko, E.Jarašiūno, E.Kūrio, V.Sinkevičiaus ir kitų darbuose. Tačiau be teisę aiškinančių teisminių institucijų veiklos, ypač be Konstitucinio Teismo, kaip oficialaus Konstitucijos aiškintojo, formuluojamų doktrinų, daugelis teisės principų liktų abstrakčia deklaracija, o Konstitucijoje implicitiškai įtvirtinti (išvestiniai) konstituciniai principai apskritai nebūtų žinomi arba būtų tik mokslinių diskusijų objektas⁵.

¹ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.8.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.

³ Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos//Jurisprudencija. 2008, T.5(107). P.25

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.

⁵ Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ MRU.-V., 2005. P.130.

Lietuvoje *oficialiai* aiškinti Konstituciją įgaliojimus turi tik Konstitucinis Teismas (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai), o konstitucinių principų turinio atskleidimas – sudėtinė (ir matyt svarbiausia) konstitucijos aiškinimo veiklos dalis, pagrindžianti konstitucinės jurisprudencijos ir konstitucinės doktrinos svarbą⁶. E.Kūrio žodžiais - Konstitucijos realiai yra tiek, kiek yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas⁷.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijos analizė leidžia teigti, kad didžioji dalis konstitucijos nuostatų yra jau išaiškintos, dažnai tos pačios normos ar principai interpretuoti ne kartą, atskleisti įvairūs konstitucinio reguliavimo aspektai ir elementai⁸. Tarp Konstitucijos straipsnių išsiskiria straipsniai „lyderiai“, kurių pažeidimą pareiškėjai įtaria dažniausiai, taigi jie plačiausiai ir aiškinti. Tai Konstitucijos 23 straipsnis (nuosavybės neliečiamumas ir apsauga) ir 29 straipsnis (asmenų lygybė ir nediskriminavimas)⁹.

Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, konstitucinės teisės doktrinoje įvardinamos kaip konstitucinis lygiateisiškumo principas. Šiam principui būdingas universalumas, nes bet kokią įstatymą ar teisės aktą galima įvertinti per šio principo prizmę. Gal todėl pareiškėjai, kreipdamiesi į Konstitucinį Teismą, taip dažnai remiasi lygiateisiškumo principo pažeidimu. Konstitucinis teismas savo nutarimuose atskleidė įvairius šio universalaus principo aspektus. Magistro darbo aktualumą lemia konstitucinės jurisprudencijos specifika: kiekvienu Konstitucinio Teismo baigiamuoju aktu Konstitucijos, konstitucinių principų turinys papildomas naujais aspektais. Per tam tikrą laiką susikaupusius interpretacijos fragmentus susisteminti ir apibendrinti tenka konstitucinės jurisprudencijos tyrinėtojams. Taigi šio darbo tema suponuoja konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje analizę ir apibendrinimą.

Tyrimo objektas – lygiateisiškumo principo interpretacija Konstituciniam Teismui oficialiai aiškinant Konstituciją ir formuojant konstitucinę doktriną.

Tyrimo tikslas – remiantis sistetine lygiateisiškumo principo teorine analize ir konstitucinės jurisprudencijos pavyzdžiais, ištirti ir apibendrinti oficialią Konstitucinio teismo lygiateisiškumo principo traktuotę.

Siekiant nurodyto tyrimo tikslo yra keliami šie **uždaviniai**:

- Apžvelgti teisės ir konstitucinių principų sampratą šiuolaikinėje konstitucinėje doktrinoje.
- Apibūdinti lygiateisiškumo principo savoką ir jos raidą.

⁶ Kūris E. Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija. 2002, T.30(22). P.22.

⁷ Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis. //Justitia. 2003. P5.

⁸ Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija.// Jurisprudencija. 2006, T.12(90). P32.

⁹ Ten pat. P.5.

- Visapusiškai išnagrinėti lygiateisiškumo principo įtvirtinimą Konstitucinio Teismo aktuose.
- Atskleisti lygiateisiškumo principo interpretavimo Konstitucinio Teismo aktuose aspektus.
- Išanalizuoti lygiateisiškumo ir diferencijuoto teisinio reguliavimo santykį konstitucinėje jurisprudencijoje.

Darbo metodologija. Tyrimo tikslas suponuoja bendrųjų mokslinio pažinimo metodų - sisteminės analizės, indukcinio, lyginamojo - istorinio, lingvistinio - teleologinio - taikymą. Plačiausiai bus naudojamas sisteminės analizės ir indukcinis metodas. Ypač parankus pastarojo naudojimas, kadangi kalbama apie lygiateisiškumo principo turinį. Taigi konkrečiose konstitucinės justicijos bylose nagrinėjami lygiateisiškumo principo turinio ir taikymo ribų pagrindai bus apibendrinami ir formuluojamos išvados. Sisteminės analizės metodas leis į tyrimo objektą pažvelgti platesniame, t.y. visos teisės doktrinos kontekste. Taip pat bus pasitelktas istorinis ir lyginamasis metodai, padėsiantys atskleisti lygiateisiškumo principo raidą. Tiriant Konstitucinio Teismo nutarimus bus naudojamas ir lingvistinis metodas, o analizuojama medžiaga bus apibendrinama ir išvados pateikiamos pasitelkus loginį ir apibendrinimo metodus.

Tyrimo šaltiniai. Magistro baigiamojo darbo tema parodo, jog pagrindiniai tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, kurių sprendimai paremti lygiateisiškumo principu. Konstitucinio Teismo formuojama doktrina yra Konstitucijos, kaip pradinio teksto, tęsinys, todėl Lietuvos Respublikos Konstitucija – taip pat reikšmingas tyrimo šaltinis. Lygiateisiškumo principas tiesiogiai susijęs su pagrindinėmis žmogaus teisėmis, taigi į šaltinių sąrašą patenka ir tarptautinės sutartys žmogaus teisių srityje. Taip pat darbe remiamasi Lietuvos mokslininkų darbais – monografijomis, disertacijomis, mokslinių konferencijų medžiaga, vadovėliais, periodiniuose teisiniuose leidiniuose publikuotais moksliniais straipsniais.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, literatūros sąrašas ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmame teorinio pobūdžio skyriuje pateikiama teisės principų ir konstitucinių principų samprata, konstitucinio lygiateisiškumo principo sąvoka, trumpai apžvelgiama istorinė raida.

Antrajame skyriuje atskleidžiamas lygiateisiškumo principo įtvirtinimas Konstitucinio Teismo aktuose, asmenų lygiateisiškumo doktrinos raida, analizuojami principą sudarantys elementai ir lygiateisiškumo principo įtaka teismų praktikai.

Trečiajame skyriuje analizuojami konstitucinio lygiateisiškumo principo ryšiai su kitais konstituciniais principais, atskleidžiama šio principo vieta darnioje konstitucinių principų ir normų sistemoje.

1. Konstitucinio lygiateisiškumo principo samprata

1.1 Teisės principai ir konstituciniai principai

Žodis principas lotynų kalboje turi reikšmę „pradžia, pagrindas“. Tai pagrindinė kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pradinis teiginys, įsitikinimas, lemiantis žmogaus požiūrį į tikrovę, jo elgesio ir veiklos normas¹⁰. Remiantis šia bendrąja principo samprata, teisės principai yra teisės ir jos sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas visas teisinis reglamentavimas, visi teisiniai sprendimai – ir bendrieji ir individualūs.

Taigi teisės principai persmelkia bei kreipia ir pačią teisę (jos nuostatas), ir teisės realizavimą¹¹. Teisės principai suprantami kaip savarankiški, savitus požymius bei funkcijas turintys teisės sistemos elementai. Teisės principai priskiriami normatyviai teisei tikrovei, jiems, kaip ir teisės normoms, pripažįstama tiesioginio reguliavimo savybė. Teisės principų identifikavimas padeda suprasti norminio reguliavimo tikslus ir prasmę, suderinti teisės aktuose išreikštas ir neretai tarpusavyje konkuruojančias teises vertybes, spręsti teises kolizijas, užpildyti teisinio reguliavimo spragas¹². K.Jankausko teigimu, būtent tokia teisės principų ir teisės sistemos samprata yra įtvirtinta Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje¹³.

Šioje vietoje reikėtų apibrėžti kodėl gi šiame darbe naudosime konstitucinių principų definiciją, kodėl neužtenka vien bendrųjų teisės principų kategorijos, ir kuo gi skiriasi teisės principai nuo konstitucinių principų.

Kalbant apie teisės principus, paprastai nurodomos dvi pagrindinės jų funkcijos.

Visų pirma, tai pozityvi - organizuojanti funkcija. Būtent jos pagalba teisės principai organizuoja visą teisės sistemą, užtikrina jos darną, jos elementų neprieštarumą, koordinuoja atskirų teisės institutų turinį.

Antroji, - sąlyginai negatyvi, teisės principų funkcija suteikia pagrindą teisinio reglamentavimo kritikai. Teisės principais pasiremami galime patikrinti ir nustatyti teisės aktų, įstatymų leidėjo ar valstybės pareigūnų veiksmų atitikimą tam tikriems teisiniams standartams. Bet koks įstatymo, pareigūno veiksmo ar visos teisinės sistemos nukrypimas nuo tam tikrų standartų, kuriuos apibrėžia teisės principai, suteikia pagrindą kritikuoti ir vertinti teisę, bet ne

¹⁰ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žodynas, 2002. P.853.

¹¹ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga. 2001 m. birželio 11–12 d., Neringa. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. P.9.

¹² Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ MRU.-V., 2005. P.54.

¹³ Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jų įtvirtinimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai// Jurisprudencija. 2004, T.51(43).P.22.

daugiau.

Konstituciniai principai, lyginant su teisės principais, turi tam tikrų ypatumų. Galime sakyti, kad konstituciniai principai, kaip ir teisės principai apskritai, užtikrina teisės sistemos darną, t.y. atlieka tą pačią pozityviąją funkciją.

Bet negatyviosios funkcijos požiūriu, konstituciniai principai įgauna aukštesnę teisinę galią. Jei nustatytas teisinis reguliavimas prieštarauja konstituciniam principui, atsiranda pagrindas teigti, kad toks reguliavimas yra antikonstitucinis. O konstitucinės kontrolės mechanizmas įgalina ne tik pripažinti tokią teisės normą neteisėta, bet ir uždrausti tokį aktą toliau taikyti, taip „išvalant“ teisės sistemą nuo prieštaravimų.

Taigi konstituciniai principai per konstitucinės kontrolės mechanizmą įgauna reikšmingų galių, jie turi ne tik teisinio reglamentavimo kritikos, bet ir jo rezultatyvaus kvestionavimo potencialą, o teisės normos arba individualūs teisės aktai, neatitinkantys konstitucinių principų, praranda teisinę galią – legitimumą¹⁴.

Konstitucinis Teismas išskyrė du teisės principų itvirtinimo lygius –Konstitucijoje ir įstatymuose, tuo pabrėždamas konstitucinių principų išskirtinumą: „negalima neatsižvelgti į tai, kad įstatymų leidėjas, vykdydamas savo įgaliojimus ir leisdamas įstatymus, taip pat gali formuluoti principus, kuriais grindžiamas konkretus įstatymas. Tačiau šių principų negalima tapatinti su konstituciniais. Minėtų principų sąveika turi esminę tiek teorinę, tiek praktinę reikšmę teisiniui reguliavimui. Įstatymuose įtvirtinti principai gali būti pakeisti įstatymais ir, svarbiausia, jie negali pažeisti konstitucinių principų“¹⁵.

Konstitucinio Teismo praktika, tikrinant įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumą, leidžia kalbėti apie įsitvirtinusią Lietuvos konstitucinės teisės sampratą, kuriai būdingas pripažinimas, kad visas teisinis gyvenimas sukasi apie konstituciją, kad konstitucijos principai ir normos atitinkama kryptimi nukreipia teisės kūrybą ir praktiką, kad visa teisė turi atitikti konstituciją tiek turinio, tiek formaliais požymiais. Tokia sistema – griežtai hierarchizuota, ir šioje sistemoje išsiskiria konstitucija – pirminė ir aukščiausioji pozityvioji teisė¹⁶.

Teisinėje literatūroje netgi teigiama, kad konstituciocentrinė teisės samprata suponuoja „bendrųjų teisės principų“ vartimą „konstituciniais principais“. Konstitucinė sistema absorbuoja

¹⁴ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga. 2001 m. birželio 11–12 d., Neringa. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. P.11.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

¹⁶ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.8.

bendruosius teisės principus, juos paversdama aukščiausio reguliavimo savastimi, nes tik virtęs konstituciniu principu bendrasis principas gali gyvuoti¹⁷.

Konstitucijos principams tenka didžiausias norminis krūvis, nes iš tokios pamatinės nuostatos išsirutulioja ištisas teisinių konstrukcijų tinklas. Kadangi konstitucija yra vientisas aktas (6 str. 1 d.), konstituciniai principai vienas kitą sąlygoja, vieni principai suponuoja, leidžia formuoti kitus. Konstitucinių principų sistema – savotiškas „tinklas“, kurio įvairūs elementai tarp savęs susiję sudėtingais determinaciniais ir koordinaciniais ryšiais¹⁸.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „Būtent konstituciniai principai organizuoja į darnią visumą visas Konstitucijos nuostatas, neleidžia, kad Konstitucijoje būtų vidinių prieštaravimų ar tokio jos aiškinimo, kai iškreipiama ar paneigiama kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta ar jos ginama vertybė“¹⁹.

Principui konstitucinio reguliavimo procese tenka pagrindinis vaidmuo, todėl principų turinio atskleidimas įgauna esminę reikšmę Konstitucinio Teismo veikloje.

Konstitucinio principo reikšmė konstitucinėje jurisprudencijoje vystėsi nuosekliai. Jeigu iki 2000 m. konstituciniai principai, buvo nurodomi kartu su Konstitucijoje tiesiogiai išdėstytomis normomis, tai Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime Mokesčių administravimo įstatymo 50 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostata, kuria buvo nustatyta bauda už padarytus mokesčių įstatymų pažeidimus, buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams. Konstitucinis principas tampa tiesioginiu teisės aktų atitikties Konstitucijai tikrinimo matu.

Iš esmės toks konstitucinių principų reikšmės įprasminimas suteikia labai plačias galimybes pareiškėjams kreiptis į Konstitucinį Teismą ginant pažeistas teises, nes bet kokio teisės akto atitiktį Konstitucijai galima įvertinti ne tik per tiesiogiai įtvirtinto konstitucinio principo, tokio kaip lygiateisiškumo principas, prizmę, bet ir remiantis labai plačiu ir visaapimančiu teisinės valstybės principu, kuris buvo apibrėžtas konstitucinėje jurisprudencijoje²⁰.

¹⁷ Jarašiūnas E. Konstitucija ir įstatymas: Kelios interpretavimo problemos// Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga. 2002 m. kovo 15–16 d., Vilnius. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.

¹⁸ Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai. – Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2001. P.225.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

1.2 Lygiateisiškumo samprata

Konstitucionalizmas – ne regioninis ar nacionalinis, bet pasaulinis fenomenas: šiandien, G.Sartori teigimu, pasaulyje yra maždaug 170 konstitucijomis vadinamų rašytinių dokumentų²¹, o tam tikras konstitucinis reglamentavimas, susijęs su žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimu ar ribojimu bei apsauga, virto universalia receptija, globaliu perėmimu²².

Lygiateisiškumo principas Lietuvos Respublikos konstitucijoje, kaip ir daugelio kitų valstybių konstitucijose, yra įtvirtintas tiesiogiai. Šiame kontekste galima pripažinti dėsningą globalios žmogaus teisių doktrinos įtaką Lietuvos konstitucinei teisei. Lygiateisiškumo principas nėra šiuolaikinių konstitucijų atradimas. Žinios apie žmonių lygybės sampratą ateina iš antikos laikų. Antikos laikų filosofai padėjo lygiateisiškumo principo atsiradimo pagrindus ir pradėjo formuoti lygiateisiškumo principo turinį. Aristotelis lygių žmonių santykius nurodė kaip vieną iš pilietybės bruožų, nors manė, kad lygybė gali egzistuoti tik rinktinėje piliečių grupėje. Ciceronas skelbė, kad žmonės būdami pavaldūs vienai teisei ir dėl to bendrapiliečiai, iš dalies turi būti lygūs. Vėlyvieji romėnų stoikai (Seneka, Epiktetas) dar labiau pabrėžė žmonių lygybės idėją. Ankstyvoji krikščionybė žmonių lygybę pabrėžė kaip vieną esminių vertybių.

Griūnant feodaliniais visuomeniniams santykiams būtent lygybės šūkis tapo labai aktualus. Siekiant sugriauti luominius feodalinės valstybės santykius lygiateisiškumo principas buvo priešinamas esamai žmonių nelygybei, kurią lėmė asmenų kilmė ir jų priklausymas tam tikram visuomenės luomui. Kai kuriose dabar galiojančiose Europos valstybių konstitucijose įtvirtinant asmenų lygiateisiškumą dažnai ir nurodomas toks šio principo aspektas. Belgijos Konstitucijos 10 straipsnyje nustatyta, kad valstybėje nėra jokių luominių skirtumų. O Danijos konstitucijos 83 straipsnyje kalbama apie privilegijų, susijusių su aristokratinėmis kilmėmis, vardu ar titulu, panaikinimą. Šiuo požiūriu reikėtų pripažinti 1789 m. Prancūzijos Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje įtvirtintas nuostatas, pagal kurias „žmonės gimsta ir pasilieka laisvi bei lygiateisiai“, universalumą. Tai trumpa, bet kartu talpi nuostata, nusakanti labai įvairius asmenų lygiateisiškumo aspektus²³.

Lygiateisiškumo principas įtvirtintas ir viename svarbiausių šių laikų žmogaus teisių dokumente – 1950 m. sudarytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje. „Naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei

²¹ Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinierija. Vilnius, 2001. P. 191.

²² Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.44.

²³ Abramavičius A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje// Jurisprudencija. 2006, T.12(90). P.43.

mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“²⁴. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad Konstitucijos 29 straipsnyje numatytas nediskriminacijos pagrindų sąrašas siauresnis negu Konvencijos 14 straipsnyje: Konstitucijoje neminimas nediskriminavimas dėl priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo. Lietuvai prisijungiant prie Konvencijos, Konstitucinis Teismas nagrinėjo ar Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsniai ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. 1995 m. sausio 24 d. išvadoje Konstitucinis Teismas pažymi, jog tik pažodžiui lyginant Konstitucijos 29 straipsnio antrosios dalies ir Konvencijos 14 straipsnio tekstus galima teigti, kad Konvencija numato platesnes nediskriminacijos garantijas, nes draudžia diskriminuoti dar ir dėl odos spalvos, priklausymo nacionalinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso. Tačiau būtina atsižvelgti į esminį Konstitucijos ir Konvencijos normų dėl žmonių nediskriminacijos jokiais pagrindais tapatumą, o ne į atskirų nediskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumus. Be to, pažymėtina, kad kai kurie skirtingi Konstitucijoje ir Konvencijoje vartojami žodžiai iš esmės reiškia tą patį nediskriminacijos požymį arba apima kelis iš jų.<...> Taigi kompleksiskai, o ne formaliai pažodžiui lyginant Konstitucijos ir Konvencijos nuostatas dėl nediskriminacijos darytina išvada, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai²⁵.

Verta pažymėti, kad analizuojant lygiateisiškumo sampratą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, teisinėje literatūroje buvo diskutuojama ir dėl pačios lygiateisiškumo sąvokos tikslumo. Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, vienu atveju nurodydavo, kad šiose nuostatose atsispindi „asmenų *lygybės* įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas“, o kitu atveju šį principą įvardindavo „asmenų *lygiateisiškumo* principu“. Teisinėje literatūroje taip pat kartais būdavo minimas „asmenų lygybės principas“²⁶, o kartais „asmenų lygiateisiškumo principas“²⁷. Toks sąvokų vartojimas leidžia teigti, kad jos suprantamos kaip sinonimai. A. Abramavičiaus nuomone toks sąvokų tapatinimas yra ne visai teisingas ir pagrįstas. Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos reiškia reikalavimą, kad šalies teisėje pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui būtų įtvirtintos lygiai su kitais, t.y. išreikšta ne visų asmenų lygybė, o jų teisė turėti lygias teises, t.y. lygiateisiškumas. Todėl sąvoka „asmenų lygiateisiškumas“ tiksliau išreiškia

²⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950 m.// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

²⁶ Žilys J. Konstitucinis Teismas ir Lietuvos teisės raida// Konstitucinė justicija:dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998. P.30.

²⁷ Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose// Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998. P.123.

minėtų Konstitucijos nuostatų esmę²⁸.

Konstitucinės jurisprudencijos analizė leidžia teigti, kad jau nuo 2005 m. Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 29 straipsnį, kalba apie šiame straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą.

1.3 Konstitucinių principų interpretavimas

Atskiros Konstitucijos nuostatos tampa konstituciniais principais (įtvirtintais tiesiogiai arba išvedamais iš konstitucinių normų) tuomet, kai tai pripažįsta institucija, kuriai suteikti įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją. Konstitucinis Teismas ne kartą pažymėjo, kad „pagal Konstituciją įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai)“²⁹.

Akivaizdu, kad ne visi konstituciniai principai vienodai plačiai suformuluoti ir atskleisti. Principų turinys atskleidžiamas plėtojant konstitucinę jurisprudenciją, kiekvienu konkrečiu klausimu, kuris tam tikroje byloje yra Konstitucinio Teismo nagrinėjimo dalykas. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „Vieni konstituciniai principai yra įtvirtinti *expressis verbis* konstitucinėse normose, kiti, nors ir nėra jose įtvirtinti *expressis verbis*, jose atsispindi ir yra išvedami iš konstitucinių normų, taip pat iš kitų šiose normose atsispindinčių konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos, iš Konstitucijos, kaip svarbiausių valstybinės bendruomenės - pilietinės Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės“³⁰.

Taigi vienais atvejais užtenka tik nuorodos į konkrečią Konstitucijos nuostatą, kitais atvejais tenka apibendrinti kelias Konstitucijos nuostatas, dar kitais atvejais konstituciniai principai išvedami iš jau suformuluotų konstitucinių principų. Atsižvelgiant į tokius formulavimo būdus, konstituciniai principai galėtų būti klasifikuojami į pirminius, sudėtinius ir išvestinius. Konstitucinis lygiateisiškumo principas tokioje klasifikacijoje būtų priskirtas prie pirminių konstitucinių principų, Konstituciniam Teismui remiantis šiuo principu užtenka nuorodos į Konstitucijos 29 straipsnį, kuriame šis principas deklaruotas tiesiogiai.

Bet ne viskas taip paprasta. Paties principo turinys gali būti suprantamas ir aiškinamas labai nevienodai. Daug subjektų gali aiškinti Konstituciją kaip tiesiogiai taikomą aktą. Tačiau

²⁸ Abramavičius A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje// Jurisprudencija. 2006, T.12(90). P.43.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

³⁰ Ten pat.

Konstitucijos viršenybė garantuojama tuo, jog joje pačioje yra numatyta konstitucinės justicijos institucija ir jos įgaliojimai oficialiai interpretuoti Konstituciją. Tos institucijos jurisprudencija tampa vieninteliu ir teisiškai įpareigojančiu Konstitucijos turinio suvokimo šaltiniu³¹.

Pagal Konstituciją įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas³². Taigi konstitucinių principų aiškinimas yra Konstitucinio Teismo uždavinys. Konstitucijos prasmė atskleidžiama palaipsniui, kiekviena nauja interpretacija papildo konkretaus principo turinį vis naujais aspektais. Be to, tik plačiai, kūrybiškai aiškinant principus, galima konstatuoti darnų konstitucinių normų ir principų reguliuojamąjį poveikį, naudoti Konstitucijoje įtvirtintus elgesio standartus kaip kokybės etaloną vertinant statutinėje teisėje įtvirtintus elgesio modelius³³.

„Konstitucijos interpretacija yra procesas – nenutrūkstamas teisės aiškinimo darbas, kurio pabaiga ir kokybinis baigtumas gali būti sietinas tik su pačios Konstitucijos galiojimo permanentiškumu“³⁴.

Kyla klausimas: ar gali Konstitucinis teismas nukrypti nuo savo paties išaiškinimo, ar gali nauja interpretacija pakeisti principo turinį. Žiūrint iš teorinės pusės, taip neturėtų nutikti, juk kiekviena sekanti konstitucinio principo interpretacija jau yra saistoma prieš tai buvusių išaiškinimų.

Kita vertus, konstitucinio lygiateisiškumo principo plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje yra geras pavyzdys, kaip konstituciniai principai nuolat performuluojami, išryškinant vis naujus jų aspektus, o kai kada - ir pakeičiant ankstesnę doktriną. Įtakos tam turi ir teisės mokslo plėtojimas, ir Konstitucinio Teismo sudėties nuolatinė kaita, ir tai kad konstitucinė doktrina formuojama kiekvienu konkrečiu atveju aiškinant Konstituciją tiek, kiek reikia konkrečiai bylai spręsti. Vienu atveju konstitucinis principas analizuojamas detaliau, o kitu atveju tik paminimas.

³¹ Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos//Jurisprudencija. 2008, T.5(107). P.25

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 881 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr.457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 53-2361.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

³³ Jankauskas K. Adekvatus teisės principų aiškinimas konstitucinėje jurisprudencijoje// Teisės problemos. 2004, Nr. 4 (46). P.34.

³⁴ Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos//Jurisprudencija. 2008, T.5(107). P.25.

2. Lygiateisiškumo principo įtvirtinimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

2.1 Konstitucinės lygiateisiškumo doktrinos raida

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, suformavo bendrąsias konstitucinio lygiateisiškumo principo doktrinos nuostatas, kuriomis ir vadovaujasi sprendamas teisės aktų konstitucingumo klausimus. Šiame poskyryje trumpai apžvelgsime svarbiausius lygiateisiškumo principo doktrinos formavimosi aspektus, o tolesniuose darbo poskyriuose detaliai išanalizuosime konkrečias principo savybes.

Konstitucinio lygiateisiškumo principo doktrinos pradžia – 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas, kuriame nagrinėdamas prašymą dėl Seimo rinkimų įstatymo nuostatų, kuriose buvo atsisakyta anksčiau įtvirtinto rinkimuose dalyvaujančių partijų ir visuomeninių judėjimų vienodo atstovavimo visose rinkimų komisijose principo, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas taikytinas tik fiziniams asmenims, nes „minimas 29 straipsnis yra Konstitucijos II skirsnyje, kuris pavadintas „Žmogus ir valstybė“, todėl sąvoka „asmuo“ šiuo atveju tegali būti „žmogaus“ sinonimas. Šiame Konstitucijos skirsnyje, kartu ir 29 straipsnyje kalbama tik apie žmogaus ir piliečio teises, laisves bei pareigas, todėl nėra juridinio pagrindo plačiau traktuoti sąvoką „asmuo“³⁵.

Šis nutarimas lygiateisiškumo principo doktrinos istorijoje pažymėtas „asmens“, suprantamo vien kaip „fizinis asmuo“ ženklu³⁶. Užbėgant už akių reikia pasakyti, kad ši samprata gyvavo palyginti neilgai ir netrukus buvo iš esmės pakeista.

1996 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas suformulavo valstybės institucijų, pareigūnų ir teismų veiklos sritis, kuriose taikomas lygiateisiškumo principas. Teismas konstatavo, kad principo „turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai“³⁷. Tokia interpretacija buvo pakartota ir vėlesniuose - 1998 m. birželio 18 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2000 m. gruodžio 6d. ir kituose nutarimuose.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

³⁶ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.15.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.

Dar vienas labai svarbus 1996 m. sausio 24 d. nutarimo aspektas – šiame nutarime Konstitucinis Teismas pirmą kartą suformulavo nuostatas, kuriomis remiantis pateisinamas nevienodas teisinis reguliavimas ir pateikė tokio reguliavimo kriterijus. Šiame nutarime Teismas konstatuoja: „Konstitucijos 29 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Tačiau patys asmenys būna skirtingi, ir leidžiant įstatymus tam tikrais atvejais į tai atsižvelgtina“³⁸.

Galima pritarti teiginiui, kad Konstitucinis Teismas šiame nutarime dar nebandė formuluoti nevienodo teisinio reguliavimo doktrinos³⁹ ir pasitenkino pateikęs tik pavyzdį. „Pavyzdžiui, jei įstatyme visuomenės labui ar humanizmo siekiais bus atsižvelgta į asmenų socialinės padėties skirtumus, tai savaime dar nereikš asmenų lygybės principo pažeidimo. Be to, neretai įstatymai skiriami tik tam tikroms asmenų kategorijoms arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys. Teisinio reguliavimo būdus ir turinį lemia socialinio gyvenimo įvairovė“⁴⁰. Tačiau reikia pažymėti, kad šiame pavyzdyje pateikti kriterijai tapo Konstitucinio Teismo suformuluotos diferencijuoto teisinio reguliavimo doktrinos pagrindu.

Pateiktame pavyzdyje Teismas nurodo du kriterijus:

- 1) teisinio reguliavimo tikslą (visuomenės labui ar humanizmo siekiais)
- 2) asmenų socialinės padėties skirtumus.

Be to, išskiriami dar du kriterijai, apibūdinantys socialinės padėties skirtumus:

- 1) įstatymai skiriami tam tikroms asmenų kategorijoms,
- 2) arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys.

Tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas nurodė ir tam tikras ribas, kurių nevalia peržengti pateisinant nevienodą teisinį reguliavimą. Tikios ribos – tai prigimtinių žmogaus teisės. Teismas pažymėjo, kad „prigimtinių žmogaus teisių skirtingas aiškinimas ir nevienodas taikymas atskiroms asmenų kategorijoms yra neleistinas“⁴¹.

Konstitucinio lygiateisiškumo principo doktrinai labai svarbus Konstitucinio Teismo 1996 vasario 28 d. nutarimas. Pažymėtina, kad šiuo nutarimu lygiateisiškumo principo doktrina buvo iš esmės pakeista, Teismui konstatavus, kad pats lygiateisiškumo principas yra taikytinas

³⁸ Ten pat.

³⁹ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.12.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.

⁴¹ Ten pat.

ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Šis esminis doktrinos pokytis bus detaliai aptartas šiek tiek toliau, todėl dabar ties juo neapsistosome.

Kitas svarbus aspektas 1996 vasario 28 d. nutarime yra tai, kad jame Konstitucinis Teismas suformulavo aiškų diferencijuoto teisinio reguliavimo pagrindą: „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu“⁴². Tas pagrindas tai: tam tikrų asmenų kategorijos, kurių padėtis skirtinga. Taigi galime teigti, kad šiame nutarime jau suformuluota nevienodo teisinio reguliavimo doktrina.

Reikėtų pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas beveik visuose savo nutarimuose, kuriuose buvo nagrinėjamas teisės aktų konstitucingumas lygiateisiškumo principo požiūriu, pakartojo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu⁴³.

1996 m. balandžio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas atskleidė visų asmenų lygybės įstatymui principo – kaip *demokratinės visuomenės pagrindo* aspektus. Teismas pažymėjo, kad pats lygiateisiškumo principas yra sudėtinis. Šiame nutarime buvo aptartos dvi sudedamosios dalys – visų asmenų lygybė įstatymui ir visų asmenų lygybė teismui.

1996 m. lapkričio 20 d. Konstitucinio Teismo nutarime asmenų lygiateisiškumas apibrėžiamas tokia formuluote: „žmogaus prigimtine teisė būti traktuojamam vienodai su kitais saugo žmogaus laisvės sritį, nes iš esmės žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais. Ši pamatinė žmogaus teisė garantuojama Konstitucijos 29 straipsnyje“⁴⁴. Taigi Konstitucinis Teismas pažymi naujus lygiateisiškumo principo aspektus.

Pirma, asmenų lygiateisiškumas – tai *prigimtine žmogaus teisė*. Teismas, remdamasis naujausių laikų humanistine žmogaus teisių doktrina, konstatuoja, kad žmogus nuo pat gimimo turi nuo jo asmens neatskiriamas pamatines ir nekintamas teises bei laisves. Pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių šaltinis yra žmogaus prigimtis. Tuo tarpu tarptautinė ir nacionalinė teisė atlieka prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimo ir jų apsaugos funkcijas.

Antra, prigimtinių teisės turinį sudaro *teisė būti traktuojamam vienodai* su kitais, nes iš

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d., 2000 m. gegužės 08 d., 2000 spalio 18 d., 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimai.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 114-2643.

esmės žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais.

Trečia, šią prigimtinę teisę *garantuoja ir saugo Konstitucija* (29 straipsnis).

1997 m. gegužės 6 d. Konstitucinio Teismo nutarime atskleidžiamas naujas lygiateisiškumo principo elementas. Teismas pažymėjo, kad asmenų lygybės principas gali būti apibūdinamas kaip *nediskriminacija*. Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis skelbia: „Žmogaus teisių negalima varžyti ir tekti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“. Nediskriminacija – tai diskriminacijos draudimas. Šiame nutarime Teismas pateikė koncentruotą diskriminacijos apibūdinimą: „Diskriminacija paprastai suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be objektyviai pateisinamo pagrindo“⁴⁵. Tačiau yra galimas diferencijuotas teisinis reguliavimas, kuris nėra laikomas diskriminacija: „tam tikrais atvejais, tai yra esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus“⁴⁶. Šiame nutarime Teismas, dar kartą patvirtinęs nuostatą, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones pagal jų statusą, toliau detalizavo sąlygas, kurioms esant toks nevienodas teisinis reguliavimas tampa galimas: „ribojimai asmens ar asmenų grupės atžvilgiu yra įvairūs ir paprastai nustatomi dėl dviejų priežasčių: dėl objektyvių skirtumų (lytis, amžius ir kt.) arba dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesai (pvz., pilietybė)“⁴⁷.

1997 m. lapkričio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas, konstatavo, kad teisės kūrimo ir jos realizavimo procese teisės principai reiškiasi nevienodai, ir pabrėžė, kad sprendžiant lygybės įstatymui klausimą reikia *skirti*, pirma, tokios lygybės nustatymą įstatyme, ir antra, lygybės realizavimą taikant įstatymus.

Detalizuodamas lygybės nustatymą įstatymuose, Teismas pasirinko diferencijuoto teisinio reguliavimo formulę, jog konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu⁴⁸. O štai teisės taikymo procese lygybės įstatymui principas reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią normą taikyti skirtingiems asmenims.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

1998 m. spalio 27 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad visų asmenų lygybės principas yra konstitucinė žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai su kitais garantija⁴⁹. Tokia formuluote buvo konstatuota, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas lygiateisiškumo principas yra žmogaus prigimtinė teisė, o pats 29 straipsnis yra tokios teisės garantija.

2003 m. gruodžio 30 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams - visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos.

Šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijos teksto formuluotė „visi asmenys lygūs“ reiškia, kad Konstitucijoje įtvirtinto lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu⁵⁰.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime atskleidė dar vieną lygiateisiškumo principo aspektą – tai, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai⁵¹, todėl teisminių institucijų diskrecija sprendžiant ginčus ir aiškinant bei taikant teisę yra ribota.

O 2006 m. kovo 28 d. nutarime asmenų lygybės teismui principas buvo susietas su teismo precedentu. Iš Konstitucinio Teismo argumentų matyti, kad teismo precedento reikalavimas kyla iš pačios Konstitucijos kaip visumos ir konstitucinio asmenų lygybės teismui principo kaip dalies. Konstitucinis Teismas nurodė, kad kiekvieno teismo galutinis ir įsiteisėjęs sprendimas varžo kitus teismus, nagrinėjančius tokias pat bylas, o teismo precedentai turi būti kuriami konkrečiose bylose, bet ne jų oficialiuose apibendrinimuose ar teismų rekomendacijose, pateiktose nenagrinėjant konkrečių bylų. Taigi remdamasis tuo, kad „tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat“⁵², Konstitucinis Teismas pateikė naują požiūrį į teismo precedento reikšmę Lietuvos teisėje.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 95-2642.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

2.2 Subjektai, kurių atžvilgiu taikomas konstitucinis lygiateisiškumo principas

Konstitucinio lygiateisiškumo principo doktrinos analizę Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pradėsime nuo klausimo, kam taikomas konstitucinis lygiateisiškumo principas. Teismo jurisprudencijos analizė parodė, kad klausimas anaipol nėra toks paprastas.

Konstitucinio lygiateisiškumo principo turinį Konstituciniam Teismui teko aiškinti praktiškai nuo pat veiklos pradžios. 1993 metų lapkričio 8 d. nutarimas buvo pirmasis, kuriame pareiškėjai rėmėsi Konstitucijos 29 straipsniu, ir tai buvo tik trečiasis nutarimas Konstitucinio Teismo veikloje. Šis nutarimas buvo pirmoji konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretacija. Nagrinėdamas prašymą dėl Seimo rinkimų įstatymo nuostatų, kuriose buvo atsakyta anksčiau įtvirtinto rinkimuose dalyvaujančių partijų ir visuomeninių judėjimų vienodo atstovavimo visose rinkimų komisijose principo, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas taikytinas tik fiziniams asmenims. Teismo motyvai: „minimas 29 straipsnis yra Konstitucijos II skirsnyje, kuris pavadintas „Žmogus ir valstybė“, todėl sąvoka „asmuo“ šiuo atveju tegali būti „žmogaus“ sinonimas. Šiame Konstitucijos skirsnyje, kartu ir 29 straipsnyje kalbama tik apie žmogaus ir piliečio teises, laisves bei pareigas, todėl nėra juridinio pagrindo plačiau traktuoti sąvoką „asmuo“⁵³.

Ir nors šis nutarimas lygiateisiškumo principo doktrinos istorijoje pažymėtas „asmens“, suprantamo vien kaip „fizinis asmuo“ ženklu⁵⁴, įdomu tai, ką Konstitucinis Teismas pažymėjo apie kolektyvinius teisės subjektus: „Kolektyviniams teisės subjektams (organizacijoms, institucijoms) būdinga teisinės padėties įvairovė, todėl tik teisės subjektų tipologijos pagrindu gali būti išskiriamos vienodą specialųjį teisnumą turinčios subjektų grupės, tik jos gali būti tarpusavyje lyginamos“⁵⁵. Žiūrint iš laiko perspektyvos, kyla klausimas: ar yra koks nors ryšys tarp šiamo nutarime panaudotos formuluotės *vienodą specialųjį teisnumą turinčios subjektų grupės* ir jau nuo 1996 m. Konstitucinio Teismo vartojamų, nevienodą teisinį reguliavimą pagrindžiančių, formuluočių *tam tikros asmenų kategorijos* arba *atitinkamų subjektų teisinės padėties skirtumai*? Ar formuluotė *tik jos gali būti tarpusavyje lyginamos* reiškia, kad teisės subjektų tipologijos pagrindu išskyrus vienodą specialųjį teisnumą turinčias subjektų grupes, bus galima ir kolektyviniams teisės subjektams taikyti asmenų lygybės principą?

Kaip ten bebūtų, tačiau jau 1996 m. vasario 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

⁵⁴ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.15.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

konstatavo, kad konstitucinis lygybės principas yra taikytinas ne tik fiziniams bet ir juridiniams asmenims. Tai tapo tuo retu atveju, kai Konstitucinis Teismas ne pratęsė, bet akivaizdžiai pakeitė savo poziciją. Teismas pažymėjo: „Konstitucijoje įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuris savo ruožtu glaudžiai siejasi ir su kitais konstituciniais principais bei nuostatomis. Aiškinant Konstitucijos 29 straipsnio pirmosios dalies nuostatos turinį negalima neatsižvelgti į Konstitucijos 46 straipsnio trečiosios dalies nuostatą, jog valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Šios nuostatos, viena kitą sąlygodamos, sudaro konstitucines prielaidas leisti įstatymus, kuriais reaguojama į tautos ūkio būklę, ekonomikos ir socialinio gyvenimo įvairovę bei kintamumą. Taigi konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“⁵⁶.

Taigi pažvelgęs į konstitucinio lygiateisiškumo principo turinį jau ne vien Konstitucijos II skirsnio kontekste, bet Konstitucijos kaip vientiso akto kontekste, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad konstitucinis lygiateisiškumo principas yra taikytinas ne tik fiziniams bet ir juridiniams asmenims.

Toks esminis konstitucinės doktrinos pokytis sulaukė labai įvairių konstitucinės justicijos tyrinėtojų vertinimų:

nuo *kritiškų*: „Toks prieštaringas to paties Konstitucijos straipsnio aiškinimas per palyginti trumpą laiką labai nepageidautinas Konstitucinio Teismo praktikoje, nes šio Teismo sprendimai yra teisės šaltinis“⁵⁷,

arba *neutralių*: „Faktiškai konstituciniai principai nuolat performuojami, atskleidžiant vis kitus jų aspektus, o kai kada ir patikslinant ankstesnę doktriną, skirtingai sudėliojant akcentus. Tai nesibaigiantis procesas“⁵⁸,

iki *pritariančių*: „Naujoji asmenų, kuriems taikomas lygybės principas, samprata atitiko ir daugelio didesnę patirtį turinčių konstitucinės kontrolės institucijų formuluojamą

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

⁵⁷ Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose// Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998. P.123.

⁵⁸ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje// Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002. P. 46.

doktriną, <...> korekcija buvo būtina, norint neišsiskirti iš daugelio kitų konstitucinių teismų šio principo interpretavimo praktikos“⁵⁹.

Tolesnė Konstitucinio Teismo jurisprudencija parodė, kad pasikeitusi subjekto sampratos doktrina leido Teismui daug plačiau aprėpti socialinio gyvenimo įvairovę, ne tik apginti juridinius asmenis, kurie buvo diskriminuojami, bet ir tam tikrose situacijose palyginti fizinius asmenis su juridiniais asmenimis.

Štai 2006 m. kovo 30 d. nutarime, nagrinėjant Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo nuostatų atitikimą Konstitucijos 29 straipsnio nuostatomis, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „tarp juridinių asmenų ir fizinių asmenų, siekiančių pagal Įstatymą <...> įsigyti žemės ūkio paskirties žemės, kuri būtų naudojama žemės ūkio veiklai, nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kurie pateisintų leidžiamos įsigyti nuosavybės teise žemės ūkio paskirties žemės plotų maksimalų dydį fiziniams asmenims - 300 ha, kai juridiniams asmenims šis dydis yra nustatytas gerokai didesnis - 2000 ha. Tokiu teisiniu reguliavimu *fiziniai asmenys yra diskriminuojami juridinių asmenų atžvilgiu*“⁶⁰.

Kalbant apie konstitucinio lygiateisiškumo principo taikymą fiziniams ir juridiniams asmenims gali kilti klausimas dėl jo taikymo asmenų susivienijimas, neturintiems juridinio asmens teisių. Šiame kontekste galėtume prisiminti Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimą, kuriame buvo vertinama, ar neprieštarauja lygiateisiškumo principui teisinis reguliavimas, nustatantis atsakomybę mokestiniuose santykiuose ūkio subjektams, kurie yra juridiniai asmenys, ir ūkio subjektams, *neturintiems juridinio asmens teisių*. Konstitucinis Teismas pripažino, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas nebuvo pažeistas, nes mokesčių administravimo įstatyme buvo nustatyta vienoda *visų ūkio subjektų* (ir juridinių asmenų, ir asmenų, neturinčių juridinio asmens teisių) atsakomybė už pažeidimus⁶¹.

Praėjus jau daugiau nei dešimtmečiui nuo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo, galime pastebėti, kad vėlesniuose Konstitucinio Teismo aktuose konstitucinio lygiateisiškumo principo taikymo fiziniams ir juridiniams asmenims samprata buvo įtvirtinama ir plėtojama nuosekliai.

Konstitucinis Teismas, interpretuodamas konstitucinio lygiateisiškumo principo turinį, atkreipė dėmesį ir į tai, kad Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies formuluotė „visi asmenys lygūs“

⁵⁹ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.11, 15.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004 m. liepos 15 d. redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003 m. sausio 28 d. redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 37-1319.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 105-3318.

reiškia, kad Konstitucijoje įtvirtinto lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu⁶².

Antai didžiulį rezonansą sukėlęs 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės. Labai išsamiai išnagrinėjęs pilietybės santykių reguliavimą, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose pilietybės santykius, „įtvirtintas repatrijavimo sąvokos apibrėžimas <...> nukrypsta nuo Konstitucijos 29 straipsnio imperatyvų tuo atžvilgiu, kad buvo suvaržyta į etninę tėvynę išvykusių ne lietuvių kilmės asmenų, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę, taip pat jų vaikų teisė į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą“⁶³. Konstitucinis Teismas nustatė, kad daug pilietybės įstatymo normų, taikomų ne Lietuvos Respublikos piliečiams, prieštarauja konstituciniam asmenų lygiateisiškumo principui, nes diskriminuoja tam tikrus asmenis, pagal tautybę.

2.3 Lygiateisiškumo principo sudedamosios dalys

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose interpretuodamas konstitucinį lygiateisiškumo principą yra išskyręs šį principą sudarančius elementus, kuriuos 1996 m. balandžio 18 d. nutarime pavadino sudedamosiomis dalimis. Tai:

- 1) asmenų lygybė įstatymui,
- 2) asmenų lygybė teismui
- 3) asmenų lygybė kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams.

Galima įžvelgti ryšį tarp šių trijų sudedamųjų dalių ir dažnai Konstitucinio Teismo naudojamos lygiateisiškumo principo formuluotės: konstitucinio visų asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus (lygybė įstatymui), ir juos taikant (lygybė kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams), ir vykdant teisingumą (lygybė teismui).

Visos konstitucinio lygiateisiškumo principo sudedamosios dalys buvo aptartos Konstitucinio Teismo nutarimuose, gal kiek mažiau dėmesio skirta asmenų lygybei valstybės institucijoms ar pareigūnams. Toliau apžvelgsime atskiras principo dalis.

Apibūdindamas *asmenų lygybę įstatymui*, 1996 m. balandžio 18 d. nutarime

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.

Konstitucinis Teismas konstatavo: „Konstitucijos nuostata „įstatymui visi asmenys lygūs“ reikalauja, kad šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais, be jokių išimčių. Šioje nuostatoje skelbiama formali visų asmenų lygybė“⁶⁴. Vėlesnėse formuluotėse asmenų lygiateisiškumo principą Teismas dažnai taip ir apibūdina, kaip formalios teisinės lygybės principą.

1997 m. lapkričio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas, konstatavo, kad teisės kūrimo ir jos realizavimo procese teisės principai reiškiasi nevienodai, ir pabrėžė, kad sprendžiant lygybės įstatymui klausimą reikia skirti:

- 1) lygybės *nustatymą* įstatyme,
- 2) lygybės *realizavimą* taikant įstatymus.

Detalizuodamas lygybės nustatymą įstatymuose, Teismas pasirinko diferencijuoto teisinio reguliavimo formuluotę, jog konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu⁶⁵, tačiau iškelė ir tam tikras sąlygas. „Vertinant tai, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias aplinkybes. *Pirmiausia* turi būti įvertinti atitinkamų subjektų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; *antra*, reikia atsižvelgti į teisės aktų suderinamumą pagal jų hierarchiją, reguliavimo apimtį ir kt.; *trečia*, būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą. Konkrečių teisės normų pagrįstumas gali būti įtikinamas tais atvejais, kai į visas nurodytas aplinkybes buvo atsižvelgta“⁶⁶.

O štai teisės taikymo procese lygybės įstatymui principas reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią normą taikyti skirtingiems asmenims. „Baudžiamojoje teisėje lygybės principas reiškia, kad už padarytą nusikaltimą yra nustatyti vienodi atsakomybės pagrindai. <...> Nusikaltimo požymių visuma, aprašyta įstatyme, apibūdina veiką kaip nusikaltimą ir tuo atžvilgiu nusikaltimo sudėtis tampa „lygiu matu“ visiems tam tikrą veiką padariusiems asmenims.<...> Jeigu asmens veika atitinka įstatyme aprašytus nusikaltimo požymius, jokios kitos asmens

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

savybės, socialinė padėtis ir pan. negali turėti reikšmės tokį asmenį patraukiant baudžiamojon atsakomybėn“. Matome skirtumą: diferencijuotas teisinis reguliavimas galimas teisėkūros procese (žinoma atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo nurodytas aplinkybes), bet taikant įstatymus joks diferencijuotas teisės *taikymas* yra negalimas.

Tačiau „lygus matas“, t.y. vienodas patraukimo baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn pagrindas, nereiškia, kad visiems asmenims, padariusiems tokį pat nusikaltimą, turi būti paskirta ir vienoda bausmė. „Įstatymuose yra nustatyta, kad skiriant bausmę atsižvelgiama į padaryto nusikaltimo pobūdį, kaltininko asmenybę, kaltės laipsnį, atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes ir tuo remiantis bausmė turi būti individualizuota. Bausmės individualizavimas nepažeidžia asmens lygybės įstatymui principo“⁶⁷.

Apibūdindamas *asmenų lygybę teismui* 1996 m. balandžio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinto visų asmenų lygybės principo nuostata „teismui visi asmenys lygūs“ yra *sudedamoji* šio principo dalis⁶⁸.

Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija. Teismai vykdo teisingumą, t.y. sprendžia teisinius konfliktus, priimdami teisinius sprendimus. Kiekvienas asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, o šios teisės veiksmingumas tiesiogiai siejasi su lygiateisiškumo principu. Teisingumas vykdomas taikant specialias procesines formas, kurių paskirtis - užtikrinti asmens teisės teismo procese. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas tai pat konstatavo, kad civiliniame procese asmenų lygybės teismui principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 17 straipsnis skelbia: „šalių procesinės teisės yra lygios“. Lygiateisių proceso šalių ginčas, kai kiekviena iš bylos šalių teismo nagrinėjimo metu naudojasi vienodomis galimybėmis, išreiškia civilinio proceso esmę⁶⁹.

1996 m. gruodžio 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas, dar kartą grįžęs prie asmenų lygybės teismui principo, pabrėžė jo svarbą visam civiliniam procesui, nes tik lygiateisės ginčo šalys gali lygiais pagrindais tarpusavyje rungtis. „Svarbu, kad šalių procesinio lygiateisiškumo principo būtų laikomasi visose proceso stadijose, nes nuo jo įgyvendinimo priklauso ir kitų proceso principų įgyvendinimas“⁷⁰.

Šioje byloje buvo atskleistas dar vienas įdomus lygiateisiškumo principo aspektas.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 126-2962.

Pareiškėjo nuomone, ginčijamais Vyriausybės nutarimais Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintas asmenų lygybės principas pažeidžiamas, nes su informacija, sudarančia valstybės paslaptį, byloje gali susipažinti tik byla nagrinėjantis teismas (teisėjas), o byloje dalyvaujantys asmenys tokios teisės neturi.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad byloje dalyvaujančių asmenų teisinio lygiateisiškumo esmė - asmenų lygybė teismui, bet ne ginčą sprendžiančio teismo (teisėjo) ir byloje dalyvaujančių asmenų lygybė. Nes teismas - ypatingas procesinių teisinių santykių subjektas, jam vieninteliui pavesta vykdyti teisingumą, o įgyvendindamas šią funkciją, teismas veikia valstybės vardu ir nepriklauso nuo byloje dalyvaujančių asmenų, o klauso tik įstatymo⁷¹.

Asmenų lygybę teismui baudžiamajame procese Konstitucinis Teismas plačiau išnagrinėjo 2006 m. sausio 16 d. nutarime. Teismas konstatavo, kad „pagal Konstituciją teisinis reguliavimas turi būti toks, kad baudžiamojo proceso dalyviai, turintys tą patį procesinį teisinį statusą (nukentėjusieji, asmenys, įtariamai padarę nusikalstamą veiką, kaltinamieji, liudytojai, gynėjai ir kt.), būtų traktuojami vienodai. Taigi tą patį procesinį statusą turintys baudžiamojo proceso dalyviai turi turėti ir tokias pačias teises bei pareigas, nebent tarp jų būtų tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinių teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principų“⁷².

Dar vienas asmenų lygybės teismui, kaip sudėtinės konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo dalies, aspektų išryškėjo 2004 m. gruodžio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarime. Šiame nutarime teismas konstatavo, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai⁷³. Grįžęs prie šios lygiateisiškumo principo savybės 2006 m. kovo 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas, remdamasis tuo, kad „tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat“⁷⁴, pateikė naują požiūrį į teismo precedento reikšmę Lietuvos teisėje. Na bet apie teismo precedento koncepciją plačiau rašysime kitame poskyryje.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

Dar viena sudedamoji konstitucinio lygiateisiškumo principo dalis – *asmenų lygybė kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams*.

Šiuo aspektu įdomi byla, kurioje buvo tiriama, ar Prezidento dekretas, kuriuo buvo suteikta pilietybė išimties tvarka, atitinka Konstituciją. 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Prezidentą, kaip vieną aukščiausių valstybės pareigūnų, saisto ne tik Konstitucijos 29 straipsnis, bet ir 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas. Konstitucinis Teismas atskleidė šių nuostatų sąsajas ir nurodė skirtumus.

Konstitucinis Teismas pažymėjo jog Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas, kartu su Konstitucijos 29 straipsnio nuostata, kad valstybės institucijoms ir pareigūnams visi asmenys lygūs, reiškia ne tik tai, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą lygiai traktuoti visus asmenis, kuriems yra skirta teisės norma, bet ir tai, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą visiems asmenims tą teisės normą taikyti lygiai teisingai. Teismas taip pat pabrėžė, kad šios nuostatos negali būti aiškinamos kaip reiškiančios, esą pagal šias nuostatas Respublikos Prezidentas visiems lygiai teisingas būtų ir tuo atveju, jeigu teisės norma būtų visiems asmenims taikoma vienodai neteisingai⁷⁵.

Konstitucinio Teismo argumentų analizė leidžia teigti, kad Teismas visų asmenų lygybę valstybės institucijoms ar pareigūnams sieja su teisės taikymu. Teismas pažymi, kad asmenų lygybės principas reiškia, jog visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas - tas pats vienodas, visiems tos kategorijos subjektams bendras, lygus matas (prisiminkime „lygaus mato“ formuluotės pradžią, t.y. 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimo nuostatas apie lygybės realizavimą taikant įstatymus). Vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos.

Įstatyme nustatytų visiems asmenims vienodų teisinių procedūrų nevienodas taikymas reiškia tai, kad valstybės institucijoms ar jų pareigūnams visi asmenys nėra lygūs, o jeigu tai daro Respublikos Prezidentas, jis nukrypsta nuo konstitucinio reikalavimo būti visiems lygiai teisingam⁷⁶.

2004 m. gruodžio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas asmenų lygybę valstybės institucijoms ir pareigūnams apibūdino kaip diskriminacijos draudimą. „Valstybės tarnautojai neturi teikti kokių nors pirmenybių kuriems nors asmenims dėl jų politinių, moralinių, religinių ar kitokių pažiūrų, įsitikinimų ar veiklos arba kitokio jų statuso. Priešingu atveju būtų

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁷⁶ Ten pat.

nukrypstama ir nuo konstitucinio visų asmenų lygiateisiškumo principo, draudžiančio asmenų diskriminaciją ar privilegijų jiems teikimą“⁷⁷.

2.4 Lygiateisiškumo principas kaip nediskriminacija ir privilegijų neteikimas

Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis skelbia: „Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, išitikinimų ar pažiūrų pagrindu“.

1997 m. gegužės 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad asmenų lygybės principas gali būti apibūdinamas kaip *nediskriminacija*. Šiame nutarime Teismas pateikė koncentruotą diskriminacijos apibūdinimą: „Diskriminacija paprastai suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be objektyviai pateisinamo pagrindo“⁷⁸.

1998 m. lapkričio 11 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą. Šiame nutarime Teismas diskriminaciją apibūdino Konstitucijos žodžiais: „Diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, išitikinimų ar pažiūrų požymius“⁷⁹.

Šiame kontekste reikia prisiminti ir 1995 m. sausio 24 d. Konstitucinio Teismo išvadą, kurioje Teismas pasisakė dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos tam tikrų nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Išvadoje buvo išsamiai palyginti Konvencijos ir Konstitucijos straipsniai, apibrėžiantys diskriminacijos pagrindus.

Pareiškėjui kilo abejonių dėl atskirų nediskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumų tarp Konvencijos ir Konstitucijos. Konstitucinis Teismas pažymėjo, „jog tik pažodžiui lyginant Konstitucijos 29 straipsnio antrosios dalies ir Konvencijos 14 straipsnio tekstus galima teigti, kad Konvencija numato platesnes nediskriminacijos garantijas, nes draudžia diskriminuoti dar ir dėl odos spalvos, priklausymo nacionalinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.

statuso. Tačiau būtina atsižvelgti į esminį Konstitucijos ir Konvencijos normų dėl žmonių nediskriminacijos *jokiais pagrindais* tapatumą, o ne į atskirų nediskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumus⁸⁰. Taigi iš esmės diskriminacija negalima jokiais pagrindais.

Tokią nuostatą Konstitucinis Teismas patvirtino ir 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime: „pabrėžtina, kad piliečiai <...> negali būti diskriminuojami arba jiems negali būti teikiama privilegijų nei Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* nurodytais, nei kitais konstituciškai nepateisinamais pagrindais“⁸¹. 2001 m. balandžio 2 d. ir 2002 m. balandžio 23 d. nutarimuose Konstitucinis Teismas asmenų lygiateisiškumo principą apibūdino kiek plačiau, kaip nediskriminavimą ir privilegijų neteikimą⁸².

Štai 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime Teismas pažymėjo, kad „valstybės tarnautojai neturi teikti kokių nors pirmenybių kuriems nors asmenims dėl jų politinių, moralinių, religinių ar kitokių pažiūrų, įsitikinimų ar veiklos arba kitokio jų statuso. Priešingu atveju būtų nukrypstama ir nuo konstitucinio visų asmenų lygiateisiškumo principo, draudžiančio asmenų diskriminaciją ar privilegijų jiems teikimą“⁸³.

Kalbant apie privilegijas vėl derėtų prisiminti 1995 m. sausio 24 d. Konstitucinio Teismo išvadą, kurioje buvo pažymėta, kad tam tikros specialios teisės, įtvirtintos Konstitucijoje, negali būti traktuojamos kaip privilegijų teikimas. „Konstitucijoje yra nustatytos kai kurios visuotinai pripažintos specialios tam tikrai žmonių grupei būdingos teisės, būtent tautinių mažumų narių teisės, kurios įtvirtintos Konstitucijos 37 ir 45 straipsniuose <...> taip pat nustatyta, kad valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, teikia joms paramą, numato lengvatas dirbančioms motinoms (39 straipsnis) ir kt.“⁸⁴. Dar kartą prie šios temos

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr.186.

⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2000 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 straipsnio 1 ir 2 dalių, 16 straipsnio 6 dalies ir 9 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 „Dėl vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už išstarnautus metus gauti, nustatymo“ patvirtintų vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų (1998 m. lapkričio 20 d. redakcija) 31.3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2000 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1636.

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

Konstitucinis Teismas grįžo 2006 m. gegužės 12 d. nutarime, nagrinėdamas konstitucinio valstybinių apdovanojimų instituto esmę. Teismas pažymėjo, kad Konstitucijoje numatytas paramos, globos, aprūpinimo, materialinių, finansinių ar kitokių gėrybių teikimas įvairiems asmenims yra *konstituciškai pagrindžiamas* ir todėl privilegijomis nelaikytinas⁸⁵.

Šiame kontekste Konstitucinis Teismas paminėjo įvairias Konstitucijos nuostatas: 38 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę; 39 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą; 42 straipsnio 2 dalį, kurioje inter alia nustatyta, kad valstybė remia kultūrą ir mokslą; 52 straipsnį, kuriame nustatyta, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais; 53 straipsnio 1 dalį, kurioje inter alia nustatyta, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus; šio straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, kad valstybė skatina visuomenės kūno kultūrą ir remia sportą; 146 straipsnį, kuriame nustatyta, kad valstybė globoja ir aprūpina karius, kurie eidami karo tarnybą nustoja sveikatos, taip pat karo tarnybą einant žuvusių ar mirusių karių šeimas ir kad valstybė aprūpina ir piliečius, kurie gindami valstybę nustojo sveikatos, taip pat šeimas tų piliečių, kurie gindami valstybę žuvo ar mirė; ir kt.⁸⁶.

Grįžtant prie konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo - kaip nediskriminacijos, reikia pasakyti, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra pažymėjęs, jog diskriminacija negali būti laikomas diferencijuotas teisinis reguliavimas: „tam tikrais atvejais, tai yra esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus“⁸⁷. 1997 m. gegužės 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas, dar kartą patvirtinęs nuostatą, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones pagal jų statusą, detalizavo sąlygas, kurioms esant toks nevienodas teisinis reguliavimas tampa galimas: „ribojimai asmens ar asmenų grupės atžvilgiu yra įvairūs ir paprastai nustatomi dėl dviejų priežasčių: dėl objektyvių skirtumų (lytis, amžius ir kt.) arba dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesai (pvz., pilietybė)“⁸⁸.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnio ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 54-1965.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

⁸⁸ Ten pat.

Dar plačiau apie tai, kas nėra laikoma diskriminacija, Konstitucinis Teismas pasisakė 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime. Teismas pažymėjo, kad diskriminacija nelaikomas diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu tuo siekiama *pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų*.

Prie diskriminacinių ribojimų nepriskiriami ir specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, kai jų nustatymas būna susijęs su reguliuojamų *santykių ypatumais*. Pavyzdžiui, įvairūs išsilavinimo, kvalifikacijos, sveikatos ir darbo stažo reikalavimai įstatymuose būna numatyti piliečiams, stojantiems į valstybinę tarnybą. Atsižvelgiant į darbo ypatumus valstybės institucijose bei atsakomybę, tokie reikalavimai laikomi natūraliais, neišvengiamais, jie taikomi visose valstybėse, todėl paprastai šiais atvejais net nekyla klausimo dėl piliečių teisės dalyvauti valdant savo šalį pažeidimo ar ribojimo.

„Tai pasakytina ir apie Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą piliečių teisę dalyvauti valdant savo šalį. Su šia teise tiesiogiai siejasi Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalies normos, nustatančios specialius reikalavimus asmenims, pretenduojantiems būti išrinktais Seimo nariais, būtent: turėti Lietuvos Respublikos pilietybę, būti nesusijusiam priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei, rinkimų dieną būti ne jaunesniam kaip 25 metų, nuolat gyventi Lietuvoje. Konstitucinės teisės doktrinoje panašūs reikalavimai priskiriami prie pasyviosios rinkimų teisės realizavimo sąlygų ir jie yra plačiai taikomi“⁸⁹.

Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas rinkimų įstatymo nuostatas dėl reikalavimo kandidatams į Seimo narius ar į savivaldybių tarybų narius, turintiems užsienio valstybės pilietybę, atsisakyti kitos valstybės piliečio priesaikos, atkreipė dėmesį ir į specialių sąlygų formulavimo pobūdį: „Pažymėtina ir tai, kad rinkimų įstatymų ginčijamos nuostatos formuluojamos ne kaip kategoriški draudimai, o kaip tam tikro pozityvaus veiksmo, padedančio įvykdyti konstitucinę sąlygą, reikalavimas. Taigi šiuo atveju Konstitucijoje įtvirtintos sąlygos įvykdymas priklauso nuo konkretaus piliečio apsisprendimo ir jo valios, o tai negali būti traktuojama kaip diskriminacija“⁹⁰.

2.5 Lygiateisiškumo principo reikšmė teismų praktikai

Dar 1996 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad konstitucinis lygiateisiškumo principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai. Tokia interpretacija buvo pakartota ir

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791

⁹⁰ Ten pat.

vėlesniuose - 1998 m. birželio 18 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2000 m. gruodžio 6d., 2002 m. balandžio 23 d. ir dar daugelyje kitų nutarimų.

Galėtume teigti, kad detalizuodamas būtent šią nuostatą Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime atskleidė dar vieną lygiateisiškumo principo aspektą – tai, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai⁹¹. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad šis aspektas tiesiogiai susijęs ne tik su konstituciniu lygiateisiškumo principu, bet ir su konstituciniu teisinės valstybės principu.

Dar kartą prie šios lygiateisiškumo principo savybės Konstitucinis Teismas grįžo 2006 m. kovo 28 d. nutarime, kuriame, remdamasis tuo, kad „tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat“⁹², pateikė naują požiūrį į teismo precedento reikšmę Lietuvos teisėje. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad su asmenų lygybės teismui bei kitais konstituciniais principais neatskiriama susijusi ir iš jų kylanti maksima, jog tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, iš esmės reiškia tai, kad tokios bylos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų⁹³.

Šiame nutarime, vystydamas teismo precedento koncepciją, Teismas nurodė, kad kiekvieno teismo galutinis ir įsiteisėjęs sprendimas varžo kitus teismus, nagrinėjančius tokias pat bylas, o teismo precedentai turi būti kuriami konkrečiose bylose, bet ne jų oficialiuose apibendrinimuose ar teismų rekomendacijose, pateiktose nenagrinėjant konkrečių bylų.

Iš Teismo argumentų matyti, kad teismo precedento reikalavimas kyla iš pačios Konstitucijos kaip visumos ir konstitucinio asmenų lygybės teismui principo kaip dalies. Teismas pažymėjo: „Iš Konstitucijos kylančios maksimos, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, nepaisymas reikštų ir <...>asmenų lygybės teismui principo, kitų konstitucinių principų nepaisymą“⁹⁴.

Galima laikyti šiek tiek perdėtu E.Šileikio teiginį, kad „Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime netikėtai sukūrė teismo precedento teoriją“⁹⁵, bet Konstitucinio Teismo koncepcijos naujumas ir svarba yra neginčijami.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Šileikis E. Penkiolika Konstitucijos metų ir Konstitucinio Teismo naujadarai//Justitia. 2007, Nr.4 (66).

3. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS - DARNIOS KONSTITUCINĖS SISTEMOS ELEMENTAS

3.1 Lygiateisiškumo principas ir žmogaus teisių įgyvendinimas

Kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas 2005 m. lapkričio 10 d. nutarime „konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, inter alia nuo nuostatų, įtvirtinančių asmens teises ir laisves“⁹⁶. Tą nulemia dvilypis šio principo pobūdis: asmenų lygybė kartu yra tiek pagrindinė teisė savaime, tiek kitų pagrindinių teisių įgyvendinimo esminė sąlyga⁹⁷. Todėl žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas įstatymuose ir yra tikrinamas lygiateisiškumo aspektu.

Konstitucinio Teismo doktrinoje lygiateisiškumo principas suprantamas dviem aspektais:

- 1) kaip bendrasis konstitucinis principas
- 2) kaip prigimtinei asmens teisei⁹⁸.

Todėl šio darbo rėmuose prasminga plačiau apžvelgti konstitucinio lygiateisiškumo principo ir konstitucinės žmogaus teisių doktrinos sąsajas.

Žmogaus teisės pagrįstai laikomos vienu svarbiausių konstitucinės teisės institutų. Konstitucionalizmo tyrėjų nuomone „konstitucijos reikšmingos tiek, kiek jos saugo žmogaus teises“⁹⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teisių katalogas yra grindžiamas prigimtinių teisių doktrina. Tą suponuoja Konstitucijos 18 straipsnio formuluočių, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime pažymėjo: „Prigimtinis žmogaus teisių pobūdis reiškia, kad jos yra neatskiriamos nuo individo, nesusietos nei su teritorija, nei su tauta. Prigimtines teises žmogus turi nepriklausomai nuo to, ar jos yra įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne“¹⁰⁰.

Konstitucinis lygiateisiškumo principas kaip prigimtinei žmogaus teisei tiesiogiai buvo suformuluotas 1996 m. lapkričio 20 d. Konstitucinio Teismo nutarime: „Žmogaus prigimtinei teisei būti traktuojamam vienodai su kitais saugo žmogaus laisvės sritį, nes iš esmės žmogus yra

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

⁹⁷ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.8.

⁹⁸ Ten pat. P.10.

⁹⁹ Lane J.-E. Konstitucija ir politikos teorija. Vertė E.Kūris. – Kaunas: Naujasis lankas, 2003. P.209.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.

laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais“¹⁰¹. Konstitucijos 29 straipsnio, įtvirtinančio lygiateisiškumo principą, bendroji samprata buvo atskleista Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvadoje, nagrinėjant Konstitucijos ir Europos Žmogaus teisių konvencijos suderinamumo problemą. Teismas, vadovaudamasis sisteminiu ir kompleksiniu aiškinimo metodu, pripažino, kad ir Konvencijos 14 straipsnio ir Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos įtvirtina lygiateisiškumo principą.

Pasisakydamas žmogaus teisių klausimu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „Vien tik pažodinis žmogaus teisių aiškinimas yra nepriimtinas žmogaus teisių apsaugos prigimčiai. <...> Tai, kad pagrindinės žmogaus teisės, laisvės ir jų garantijos vienokia ar kitokia žodine forma suformuluotos Konstitucijoje, dar neleidžia teigti, jog šios formuluotės visais atvejais yra absoliučios jų taikymo prasme“¹⁰².

Konstitucinis Teismas nuolat aiškina Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teises, taigi galutines ribas apibrėžia konstitucinė jurisprudencija. T.Birmontienė pagrįstai pažymi, kad „Oficialios konstitucinės doktrinos evoliucijos pripažinimas, t.y. pripažinimas, kad konstitucinės doktrinos kūrimo procesas yra nenutrūkstamas ir negali būti baigtinis, yra svarbus jurisprudencinės konstitucijos susiformavimo bruožas, darantis poveikį konstitucinių asmens laisvių sampratai. Jurisprudencinės konstitucijos pripažinimas praplečia ne tik konstitucinių teisių sampratą, bet ir galimybes žmogaus teises pripažinti konstitucinėmis“¹⁰³.

Grįžtant prie lygiateisiškumo principo pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 1998 m. spalio 27 d. nutarime konstatavo: „Konstitucijos 29 straipsnio normose įtvirtintas visų asmenų lygybės principas. Tai yra konstitucinė žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai su kitais garantija“¹⁰⁴. Pats konstitucinis žmogaus teisių pripažinimas ne tik tampa svarbia teisių garantija, bet ir užtikrina visavertę teisinę gynybą.

Štai 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime lygiateisiškumo kaip prigimtinės žmogaus teisės pripažinimas ir konstitucinis įtvirtinimas leido Konstituciniam Teismui konstatuoti, kad daug pilietybės įstatymo nuostatų diskriminavo tam tikrus asmenis pagal tautybę, nes kilmės pagrindu atėmė galimybę atgauti Lietuvos Respublikos pilietybę.

Kitas svarbus šiuolaikinės konstitucinės žmogaus teisių doktrinos aspektas, ypač

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 114-2643.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

¹⁰³ Birmontienė T. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos//Konstitucinė jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2007, Nr.1 (5). P.209-210.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 95-2642.

nagrinėjamo lygiateisiškumo kontekste, yra žmogaus teisių nedalomumo principas, grindžiamas visų žmogaus teisių svarbumu ir integralumu. Konstitucijos vientisumo principas yra taikomas ir konstituciniams principams, ir konstitucinėms žmogaus teisėms griežtąja prasme. O vienas iš dažniausiai Konstitucinio Teismo interpretuojamų principų - lygiateisiškumo principas – „neretai yra ne tik neatsiejamas nuo kitų principų, bet ir integralus konkrečios asmens konstitucinės teisės elementas“¹⁰⁵.

Pats Konstitucinis Teismas apie tai vienareikšmiškai pasisakė 2005 m. lapkričio 10 d. nutarime: „Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, inter alia nuo nuostatų, įtvirtinančių asmens teises ir laisves“¹⁰⁶. Žmogaus teisių integralumo kontekste asmenų lygybė tampa kitų pagrindinių teisių įgyvendinimo esmine sąlyga, todėl nagrinėjant klausimą dėl vienos ar kitos asmens konstitucinės teisės apsaugos iškyla lygiateisiškumo aspektas¹⁰⁷.

Antai 2006 m. sausio 16 d. nutarime Konstitucinis Teismas, vertindamas teisinės atsakomybės, įvairių sankcijų nustatymą ir kaip konstitucinių teisių ribojimo atvejį, formuluoja joms taikytinus griežtus konstitucinių teisių ribojimui nustatytus bendruosius ir specialiuosius reikalavimus: „<...> teisiškai reguliuojant visuomeninius santykius privalu paisyti prigimtinio teisingumo reikalavimų, apimančių inter alia būtinumą užtikrinti asmenų lygybę įstatymui, teismui ir valstybės institucijoms ar pareigūnams <...>“¹⁰⁸.

Kartu Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime pabrėžė, kad Konstitucija nesaugo ir negina tokių asmens įgytų teisių, kurios savo turiniu yra privilegijos, nes privilegijų gynimas ir apsauga reikštų, kad yra pažeidžiami konstituciniai asmenų lygiateisiškumo, teisingumo ir kiti principai¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Birmontienė T. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos//Konstitucinė jurisprudencija. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2007, Nr.1 (5). P.209-210.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

¹⁰⁷ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.8.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708, atitaisymas Nr. 186.

3.2 Asmenų lygiateisiškumo principas ir diferencijuotas teisinis reguliavimas

Kiekvienoje byloje, kurioje buvo sprendžiama ar teisinis reguliavimas nepažeidžia konstitucinio lygiateisiškumo principo, Konstitucinis Teismas susidurdavo su nevienodu teisiniu reguliavimu. Tokio nevienodo teisinio reguliavimo įvertinimas, pateisinimas arba paneigimas, suponavo aiškių kriterijų nustatymą. Kokius kriterijus pasirinko Konstitucinis Teismas ir kaip juos taikė apžvelgsime šiame poskyryje.

Nevienodo teisinio reguliavimo pradžia laikytinas Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas. Jame Teismas pažymėjo, kad „patys asmenys būna skirtingi, ir leidžiant įstatymus tam tikrais atvejais į tai atsižvelgiama. Pavyzdžiui, jei įstatyme visuomenės labai ar humanizmo siekiais bus atsižvelgta į asmenų socialinės padėties skirtumus, tai savaime dar nereikš asmenų lygybės principo pažeidimo. Be to, neretai įstatymai skiriami tik tam tikroms asmenų kategorijoms arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys. Teisinio reguliavimo būdus ir turinį lemia socialinio gyvenimo įvairovė“¹¹⁰. Pateiktame pavyzdyje Teismas nurodė du kriterijus:

- 1) teisinio reguliavimo tikslą (visuomenės labai ar humanizmo siekiais) ir
- 2) asmenų socialinės padėties skirtumus.

O aiškinant socialinės padėties skirtumus, pažymėta, kad tokie įstatymai:

- 1) gali būti skiriami tam tikroms asmenų kategorijoms,
- 2) arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys.

Reikia pažymėti, kad Konstitucinis Teismas iš karto išskyrė sritį, kurioje nevienodas teisinis reguliavimas nepateisinamas. Tai – prigimtinių žmogaus teisių sritis: „prigimtinių žmogaus teisių skirtingas aiškinimas ir nevienodas taikymas atskiroms asmenų kategorijoms yra neleistinas“¹¹¹.

Lygiateisiškumo principo interpretavimo kontekste vienas svarbiausių yra Konstitucinio Teismo 1996 vasario 28 d. nutarimas. Šalia to, kad buvo nuspręsta lygiateisiškumo principą taikyti ne tik fiziniams bet ir juridiniams asmenims, šiame nutarime buvo iš esmės lakoniškai suformuluota ir įtvirtinta nevienodo (diferencijuoto) teisinio reguliavimo doktrina.

Formuluotė - „konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų,

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.

¹¹¹ Ten pat.

esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu“¹¹² - nuo šiol kaip aksioma pakartojama visuose Konstitucinio Teismo nutarimuose, kuriuose nagrinėjamas teisinio reguliavimo konstitucingumas lygiateisiškumo principo pagrindu. Taigi Teismas apibrėžia nevienodo reguliavimo pagrindą: tai tam tikrų asmenų kategorijos, kurių padėtis skirtinga.

Kaip kiekvienu atveju išskirti tam tikras asmenų kategorijas, kuo remiantis spręsti apie situacijų skirtumus, t.y. kaip įvertinti, ar pagrįstai tam tikrų asmenų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai?

Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. nutarime ir 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime konstatavo, kad „vertinant tai, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti atitinkamų subjektų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; antra, reikia atsižvelgti į teisės aktų suderinamumą pagal jų hierarchiją, reguliavimo apimtį ir kt.; trečia, būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą“¹¹³.

Štai 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarime Konstitucinis teismas sprendė įstatymo, reguliuojančio piniginių kompensacijų už nekilnojamąjį turtą mokėjimo tvarką, nuostatų atitikimą Konstitucijos 29 straipsniui. Pasak pareiškėjo, pailginus terminus, iki kurių turėjo būti baigta mokėti pinigines kompensacijas, asmuo, kuriam nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą buvo atkurtos mokant piniginę kompensaciją, atsidūrė nelygioje, jį diskriminuojančioje padėtyje kitų asmenų - asmenų, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą buvo atkurtos grąžinant turtą natūra, atžvilgiu. Įvertindamas subjektų teisinės padėties skirtumus, Konstitucinis Teismas pabrėžė kad dar pačioje restitucijos proceso pradžioje, t. y. 1990 m. lapkričio 15 d., kai buvo priimtas principinis sprendimas, jog būtina atkurti nuosavybės teises, ir vėliau, kai buvo išleistas pirmasis įstatymas, taip pat kiti įstatymai, reguliuojantys nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo santykius, įstatymų leidėjas išskyrė asmenis, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos grąžinant turtą natūra, ir asmenis, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos mokant piniginę kompensaciją. Minėtų asmenų grupių išskyrimą lėmė objektyvios aplinkybės - negalimumas išlikusio nekilnojamojo turto grąžinti natūra. Konstitucinis Teismas

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

¹¹³ Ten pat.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

pažymėjo, kad terminų, iki kurių turėjo būti baigta mokėti pinigines kompensacijas, pailginimas negali būti vertinamas kaip asmenų, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos mokant pinigine kompensaciją, diskriminavimas kitų asmenų, t. y. asmenų, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos grąžinant jį natūra, atžvilgiu, nes šios asmenų kategorijos *objektyviai yra skirtingose padėtyse* būtent dėl to, kad vienos kategorijos asmenims turtas yra grąžinamas natūra, o kitos kategorijos asmenims turtas natūra nėra grąžinamas - už jį per tam tikrą laiką yra kompensuojama pinigais¹¹⁴.

Konstitucinis Teismas 1996 m. lapkričio 20 d. nutarime, o vėliau ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime, pasisakydamas apie subjektų teisinės padėties įvertinimą, apibrėžė ir priešingą situaciją. Teismas pažymėjo, kad asmenų lygybės prieš įstatymą principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas¹¹⁵.

Antai Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime buvo tiriama, ar kai kurie teisės aktai, reguliuojantys valstybės tarnybos santykius, atitinka Konstituciją ir įstatymus. Vienas iš tiriamų aktų buvo Vyriausybės nutarimu patvirtintos Valstybės tarnautojo darbo užmokesčio skaičiavimo taisyklės, kurios nustatė, kad tais atvejais, kai valstybės arba savivaldybės institucijai neužtekėjo paskirtų lėšų valstybės tarnautojų darbo užmokesčiui mokėti, tokių tarnautojų darbo užmokestis buvo mažinamas taikant indeksavimo koeficientą.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tokiu teisiniu reguliavimu buvo sudarytos prielaidos valstybės tarnautojams atsidurti *skirtingoje teisinėje padėtyje* priklausomai nuo to, ar atitinkamai valstybės ar savivaldybės institucijai buvo skirta pakankamai lėšų valstybės tarnautojų darbo užmokesčiui, ar tokių lėšų joms trūksta. Taigi toks Valstybės tarnautojo darbo užmokesčio skaičiavimo taisyklėse nustatytas teisinis reguliavimas, kai valstybės tarnautojai atsiduria nevienodoje teisinėje padėtyje dėl to, kad jiems už atliktą darbą apmokama

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) bei 2 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 152-5605.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 114-2643.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5644.

priklausomai nuo to, kiek lėšų darbo užmokesčiui skirta atitinkamai valstybės ar savivaldybės institucijai, negali būti pripažįstamas konstituciškai pagrįstu. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tokiu teisiniu reguliavimu yra sudaromos prielaidos pažeisti Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą¹¹⁶.

O štai pavyzdys, pagrindžiantis Konstitucinio Teismo suformuluotą nuostatą, kad pirmiausia turi būti įvertinti ne tik atitinkamų subjektų, bet ir *objektų* teisinės padėties skirtumai.

2001 m. balandžio 2 d. nutarime Konstitucinis Teismas nagrinėjo klausimą, ar Konstitucijai neprieštarauja tam tikros Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nuostatos, pagal kurias buvo nustatytos skirtingos kaimo ir miesto žemės grąžinimo sąlygos. Šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas nurodė, kad Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas. Tačiau Teismas pažymėjo, kad ginčijamose įstatymo nuostatose nustatytos nuosavybės teisių į žemę atkūrimo sąlygos skiriasi pagal nuosavybės teisių *objektų*, o ne nuosavybės teisių subjektų požymius, ir kaip tik dėl to šiuo reguliavimu nėra pažeidžiamas konstitucinis asmenų lygybės principas¹¹⁷.

Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė, kad asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai¹¹⁸. Detalizuodamas teines aplinkybes, į kurias būtina atsižvelgti vertinant tai, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. ir 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimuose šalia jau aptartų aplinkybių pažymėjo, kad „būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą“¹¹⁹.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 29-938, atitaisymas – 2001-04-06, Nr.30

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4675.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9

Šiuo aspektu įdomus Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, kuriame buvo tiriama, ar Visuomenės informavimo įstatymo nuostata, įtvirtinanti žurnalisto, viešosios informacijos rengėjo, platintojo teisę neatskleisti informacijos šaltinio, atitinka Konstituciją.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad žurnalisto teisė išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio yra viena iš žiniasklaidos laisvės sąlygų. Tačiau Konstitucijoje įtvirtintos laisvės nėra absoliučios, todėl kilus klausimui, ar turi būti atskleista informacijos šaltinio paslaptis, kiekvienu konkrečiu atveju reikia įvertinti, ar informacijos šaltinio neatskleidimu nebus pažeistos kitos Konstitucijos saugomos vertybės.

Be to, Teismas konstatavo, kad ginčijama įstatymo nuostata suteikia teisę žurnalistui neatskleisti informacijos šaltinio visais atvejais, net ir tada, kai demokratinėje valstybėje informacijos šaltinį atskleisti yra būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmens konstitucinės teisės ir laisvės, kad būtų vykdomas teisingumas. Konstitucinis Teismas nusprendė, „kad ginčijamame įstatyme nustačius, jog viešosios informacijos rengėjas, platintojas, viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas, žurnalistas turi teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio net ir teismui, nors informacijos šaltinį atskleisti būtina tam, kad būtų vykdomas teisingumas, yra nepaisoma konstitucinio asmenų lygybės teismui principo“¹²⁰.

Kalbant apie galimybę įstatyme nustatyti nevienodą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, kurių padėtis skirtinga, kategorijų atžvilgiu, reikia turėti omenyje, kad Konstitucinis Teismas yra apibūdinęs lygiateisiškumo principą kaip nediskriminaciją arba diskriminacijos draudimą¹²¹. Teismas nurodė, kad diskriminacija paprastai suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be *objektyviai pateisinamo pagrindo*. Tačiau tam tikrais atvejais, tai yra esant pakankamai *motyvuotam ir pagrįstam reikalui*, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus. Tai reiškia, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia

straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4675.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.

pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones pagal jų statusą¹²².

Kokius kriterijus pasirinko konkrečiose bylose Konstitucinis Teismas, ieškodamas „objektyviai pateisinamo pagrindo“ arba „motyvuoto ir pagrįsto reikalo“ įgalinančio nustatyti diferencijuotą ir tuo pačiu nediskriminuojantį teisinį reguliavimą?

1997 m. gegužės 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas, pagrįsdamas nevienodą teisinį reguliavimą, pažymėjo, kad: „ribojimai asmens ar asmenų grupės atžvilgiu yra įvairūs ir paprastai nustatomi dėl dviejų priežasčių: dėl objektyvių skirtumų (lytis, amžius ir kt.) arba dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesai (pvz., pilietybė)“¹²³. Šioje byloje, sprendžiant klausimą dėl valstybės tarnybos santykių reguliavimo, buvo plačiai atskleista „visuomenės interesų“ sąvoka.

Konstitucinis Teismas, pasiremdamas Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija, konstatavo, „kad įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti ir teisėti. Viešasis interesas valstybinės tarnybos santykiuose bendriausia prasme apibūdintas Konstitucijos 5 straipsnio trečiosios dalies nuostatoje „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Tai reiškia, kad valstybės ir savivaldybių tarnautojai vykdo specifines funkcijas, priklausomas nuo valstybės valdymo tarnybos paskirties. Kad galėtų šias funkcijas tinkamai vykdyti, pilietis, stojantis į valstybės valdymo tarnybą, turi atitikti įstatymų nustatytas sąlygas. <...> Į valstybės valdymo tarnybą priimami Lietuvos Respublikos piliečiai, mokantys valstybinę kalbą ir atitinkantys kitus, jų pareigoms nustatytus, kvalifikacinius reikalavimus. Įstatyme taip pat nustatyta, kad valstybės valdymo tarnyboje negali dirbti asmenys, teisti už sunkius nusikaltimus, nusikaltimus valstybės tarnybai, taip pat asmenys, kuriuos sieja artimi giminystės ar svainystės ryšiai, jeigu jų tarnyba yra susijusi su vieno iš jų tiesioginiu pavaldumu kitam arba su vieno teise kontroliuoti kitą“¹²⁴.

Taigi specialių sąlygų nustatymas dėl to, kad to reikalauja visuomenės interesai, yra *objektyviai pateisinamas pagrindas* diferencijuotam teisiniui reguliavimui, o toks reguliavimas nėra laikomas diskriminacija.

Tačiau Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmojoje dalyje yra suformuluoti ir specialūs draudimai, kurie savo pobūdžiu skiriasi nuo aukščiau išvardytų bendrųjų reikalavimų ir draudimų. Ginčijamame minėto įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkte įtvirtinti draudimai leidžia daryti prielaidą, kad norintis stoti

¹²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

¹²³ Ten pat.

¹²⁴ Ten pat.

į valstybės valdymo tarnybą personalinės įmonės savininkas, ūkinės bendrijos tikrasis narys arba komanditorius, taip pat asmuo, įsigijęs daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės vertybinių popierių, privalo riboti savo turtines teises. Taigi ginčijama teisės norma piliečiai yra diferencijuojami į 1) neturinčius šio įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkte nurodyto turto ir galinčius stoti į Lietuvos Respublikos valstybės valdymo tarnybą (jeigu jie atitinka kitas įstatymo keliamas sąlygas) ir 2) turinčius 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkte išvardytą turtą. Pastarieji piliečiai vienodas su kitais galimybes stoti į valstybinę tarnybą įgyja tik tuomet, kai šio turto atsisako arba jį apriboja iki įstatymo numatyto dydžio¹²⁵. Konstitucinis Teismas nusprendė, kad minėti draudimai prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Tai, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, Konstitucinis Teismas patvirtino ir 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime.

Teismas pažymėjo, kad diskriminacija nelaikomas diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu tuo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų. Prie diskriminacinių ribojimų nepriskiriami ir specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, kai jų nustatymas būna susijęs su reguliuojamų santykių ypatumais. Pavyzdžiui, įvairūs išsilavinimo, kvalifikacijos, sveikatos ir darbo stažo reikalavimai įstatymuose būna numatyti piliečiams, stojantiems į valstybinę tarnybą. Atsižvelgiant į darbo ypatumus valstybės institucijose bei atsakomybę, tokie reikalavimai laikomi natūraliais, neišvengiamais, jie taikomi visose valstybėse¹²⁶.

2000 m. gegužės 8 d. nutarime išnagrinėtoje byloje Konstitucinis Teismas patvirtino, kad konstitucinis lygiateisiškumo principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones *atsižvelgiant į jų statusą arba padėtį*.

Šioje byloje pareiškėjas abejojo ar atitinka Konstitucijai Operatyvinės veiklos įstatymo nuostatos, kuriose nustatyta, kad nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis gali būti panaudotas prieš kiekvieną asmenį, nepagrįstai susiaurina Respublikos Prezidento ir Seimo nario asmeninio saugumo garantijas, įtvirtintas Konstitucijoje. Teismas konstatavo, kad Respublikos Prezidento kaip valstybės vadovo ir Seimo narių kaip Tautos atstovų, įgyvendinančių jiems Konstitucijos ir įstatymų pavestas pareigas, imunitetas turi užtikrinti, kad Respublikos Prezidentas ir Seimas galėtų nekliudomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas, kad būtų užkirstas kelias galimam vykdomosios valdžios pareigūnų neigiamam poveikiui Respublikos Prezidentui ar Seimo nariams. Dėl šių tikslų Respublikos Prezidento ir

¹²⁵ Ten pat.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.

Seimo nario asmens neliečiamybės papildomų garantijų nustatymas yra leistinas ir nepaneigia Konstitucijoje (29 straipsnis) įtvirtinto visų asmenų lygiateisiškumo principo¹²⁷.

Įdomu tai, kad šioje byloje Konstitucinis Teismas ne tik pagrindė minėtų pareigūnų padėties skirtumą lyginant su kitais asmenimis, bet ir atskirai ištyrė Respublikos Prezidento ir Seimo nario statuso ypatybes. Šioje byloje pažymėta, kad nors Konstitucijoje įtvirtintos papildomos Seimo nario neliečiamumo garantijos, palyginti su asmens neliečiamumo garantijomis, vis dėlto Seimo nario imuniteto apimtis yra siauresnė negu Respublikos Prezidento. Seimo narys Seimo sutikimu gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, o einantis pareigas Respublikos Prezidentas – ne.

Diferencijuoto teisinio reguliavimo kontekste įdomus Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas, kuriame buvo vertinama, ar neprieštarauja lygiateisiškumo principui teisinis reguliavimas, nustatantis atsakomybę mokestiniuose santykiuose ūkio subjektams, kurie yra juridiniai asmenys, ir ūkio subjektams, neturintiems juridinio asmens teisių, taip pat atsakomybę ūkio subjektų savininkų ir darbuotojų, atsakingų už teisingą mokesčių apskaičiavimą ir sumokėjimą į valstybės (savivaldybių) biudžetą ir fondus. Jeigu dažnoje byloje pareiškėjai paprastai keldavo klausimą dėl nustatyto skirtingo teisinio reguliavimo konstitucingumo, tai šioje byloje pareiškėjai kėlė klausimą dėl *nenustatyto* skirtingo teisinio reguliavimo. Šiame nutarime Teismas pažymėjo, kad nevienodo teisinio reguliavimo nustatymas yra *teisė, bet ne pareiga*. „Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas principas, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, taip pat tai, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu, savaime nesuponuoja to, kad teisės normose, kuriose nustatoma atsakomybė už mokesčių įstatymų pažeidimus, turi būti nustatyta skirtinga atsakomybė ūkio subjektams, kurie yra juridiniai asmenys, ir ūkio subjektams, neturintiems juridinio asmens teisių“¹²⁸.

Taigi šiuo atveju Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas nebuvo pažeistas kaip tik dėl to, kad mokesčių administravimo įstatyme buvo nustatyta *vienoda* visų ūkio subjektų (ir juridinių asmenų, ir asmenų, neturinčių juridinio asmens teisių) atsakomybė už pažeidimus.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 105-3318.

3.3 Lygiateisiškumo principo santykis su kitais konstituciniais principais

Konstitucinės jurisprudencijos tyrinėtojai pažymi, kad į Konstituciją, kaip teisės matą, reikia žiūrėti kaip į darnią konstitucinių principų ir normų sistemą, kurios elementai tarpusavyje susiję, vienas kitą papildo¹²⁹, kad konstitucinių principų sistema – savotiškas „tinklas“, kurio įvairūs elementai tarp savęs susiję sudėtingais determinaciniais ir koordinaciniais ryšiais¹³⁰, kad Konstitucijos nuostatos yra lygiavertės savo juridine galia, tad ir jų turinio imperatyvai yra vienas kito nepaneigiantys, o tik papildantys, sukuriantys naują teisinę realybę¹³¹. Konstitucinis lygiateisiškumo principas beveik visuose Konstitucinio teismo nutarimuose taip pat susijęs su kitais Konstitucijos principais, ir toks interpretavimas visiškai atitinka Konstitucijos 6 straipsnio nuostatą, kad Konstitucija yra vientisas aktas.

Į lygiateisiškumo principą žvelgiama, kaip į darnios konstitucinės sistemos elementą, išsiskiriantį savo universalumu, tai tarsi principas, kurį pažeidus griūva visa Konstitucijos principų ir nuostatų grandinė¹³². Todėl nagrinėjant konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretavimą reikalinga apžvelgti kokius gi ryšius išvelgia Konstitucinis Teismas, atskleidamas šio principo turinį.

Pradžioje paminėtina, kad Konstitucijos tekste lygiateisiškumo aspektai suformuluoti ne tik 29 straipsnyje. Pagal Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalį „piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“, pagal 38 straipsnio 5 dalį „sutuoktinių teisės šeimoje lygios“, pagal 50 straipsnio 2 dalį „visos profesinės sąjungos turi lygias teises“. Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis, 78 straipsnio 2 dalis, 119 straipsnio 2 dalis nustato lygią Seimo narių, Prezidento, savivaldybių tarybų narių rinkimų teisę. Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas prisiekia būti visiems lygiai teisingas.

1996 m. balandžio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo: „Konstitucijos 30 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta: „Asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“ Tai yra konstitucinis *teisminės gynybos prioriteto ir universalumo* principas, kurio veiksmingumas tiesiogiai siejasi su konstituciniu principu „teismui visi asmenys lygūs“. Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija. Teismai vykdo teisingumą, t. y. sprendžia teisinius konfliktus, priimdami teisinius sprendimus. Teisingumas vykdomas taikant specialias procesines

¹²⁹ Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija// Jurisprudencija. 2006, T.12(90). P.8.

¹³⁰ Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai. – Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2001. P.225.

¹³¹ Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos//Jurisprudencija. 2008, T.5(107). P.25

¹³² Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// Jurisprudencija. 2004, T.52(44). P.9.

formas, kurių paskirtis - užtikrinti asmens teises teismo procese, palengvinti nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, priimti teisingą sprendimą. Civiliniame procese asmenų lygybės teismui principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas. „Šalių procesinės teisės yra lygios“ - taip nustatyta CPK 17 straipsnyje. Lygiateisių proceso šalių ginčas, kai kiekviena iš bylos šalių teismo nagrinėjimo metu naudojasi vienodomis galimybėmis, išreiškia civilinio proceso esmę¹³³.

2005 m. lapkričio 10 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymi, kad „Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, inter alia nuo nuostatų, įtvirtinančių asmens teises ir laisves, taip pat nuo konstitucinio *teisinės valstybės principo*, kuris, kaip savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija“¹³⁴.

Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo lygiateisiškumo principo sąsajas su teise į tinkamą teisinį procesą, kaip konstitucinio *teisinės valstybės principo* sudedamąją dalį „konstitucinis teisinės valstybės principas būtų pažeistas, jeigu: <...> asmenys, traukiami teisinėn atsakomybėn, negalėtų pasinaudoti tam tikromis teisėmis (inter alia teise į tinkamą teisinį procesą), <...> kurias pagal įstatymus turi kiti asmenys, esantys analogiškoje padėtyje, - [šiuo] atveju būtų pažeistas ir konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas“¹³⁵

Lygiateisiškumo principo sąsajas su konstituciniu *teisinės valstybės principu* Konstitucinis teismas konstatavo ir 2006 m. sausio 16 d. nutarime dėl BPK nuostatų atitikties Konstitucijai: „Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygiateisiškumą, teisę kreiptis į teismą, teisę į teisingą ir nešališką teismą, teisę ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą, teisę pareigą sustabdyti bylos nagrinėjimą tada, kai kreipiamasi į Konstitucinį Teismą, prokurorų konstitucinį statusą, yra susijusios ir tarpusavyje, ir su kitomis Konstitucijos normomis bei principais“¹³⁶.

¹³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso

Kiekvieną kartą, nagrinėdamas ar nepažeidžiama konkreti teisė, Konstitucinis Teismas nurodo ne tik argumentus, ar ginčijamas teisinis reguliavimas riboja tokią teisę ar ne, bet ir pažvelgia per lygiateisiškumo principo prizmę,- ar konkreti teisė prieinama visiems lygiai vienodai, o jeigu ne,- ar motyvuotas toks diferencijuotas teisinis reguliavimas.

O štai dar išvalgos, kad pats konstitucinis teisinės valstybės principas reikalauja laikytis konstitucinio lygiateisiškumo principo: „pabrėžtina, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys yra atskleistas atsižvelgiant į <...> kitų konstitucinių principų - kaip antai: <...> asmenų lygybės įstatymui, teismui, valstybės įstaigoms ir pareigūnams, <...> turinį“. Arba dar konkrečiau: „vienas iš daugelio konstitucinio teisinės valstybės principo aspektų (tiesiogiai susijęs su konstituciniu asmenų lygiateisiškumo principu) - tai, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai“¹³⁷.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose nemažai dėmesio skyrė konstitucinio lygiateisiškumo principo sąsajoms su Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtintais ūkinės veiklos principais. Nagrinėdamas ekonominius santykius Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad 46 straipsnio 3 dalies nuostatoje „valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei“ yra įtvirtintas konstitucinis principas, nubrėžiantis ūkinės veiklos reguliavimo tikslus, kryptis, būdus, ribas¹³⁸. O Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas nuostatas Teismas apibūdina kaip konstitucinį *asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principą*¹³⁹. Dar 1996 m. vasario 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas, formuodamas lygiateisiškumo principo doktriną, pažymėjo, kad aiškinant Konstitucijos 29 straipsnio pirmosios dalies nuostatos turinį negalima neatsižvelgti į Konstitucijos 46 straipsnio trečiosios dalies nuostatą, jog valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei¹⁴⁰.

2005 m. gegužės 13 d. Konstitucinio Teismo nutarime ūkinės veiklos principų sąsajos su lygiateisiškumo principu aptariamos dar plačiau. Teismas pažymi, kad konstitucinės vertybės, kuriomis grindžiamas šalies ūkis, yra glaudžiai susijusios su kitomis konstitucinėmis

kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

vertybėmis, ir „pagal Konstituciją valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, privalo paisyti konstitucinio ūkio subjektų lygiateisiškumo reikalavimo, tiesiogiai susijusio su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu visų asmenų lygiateisiškumo principu“¹⁴¹.

Be to Konstitucinis Teismas ūkinės veiklos reguliavimui taiko ir diferencijuoto teisinio reguliavimo doktriną, kuri Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje tiesiogiai siejama su konstituciniu asmenų lygiateisiškumo principu. Teismas pažymi, kad „konstitucinis asmenų (šiuo atveju ūkio subjektų) lygybės principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų (šiuo atveju ūkio subjektų), priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų (šiuo atveju ūkio subjektų) yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą“¹⁴². Kartu Konstitucinis Teismas nurodo ir kriterijus, kuriais remiantis įstatymų leidėjas gali išskirti atskirus ūkio subjektus, diferencijuotai reguliuoti ūkinę veiklą arba nustatyti tam tikras jos sąlygas. Tai turi būti siejama su valstybės keliamais tikslais ūkio srityje, siekiu atitinkamai sutvarkyti šalies ūkį, be to turi būti atsižvelgiama į reguliuojamų ūkio santykių svarbą ir pobūdį¹⁴³.

2008 m. birželio 30 d. nutarime, pabrėždamas lygiateisiškumo principo svarbą valstybiniam ūkinės veiklos reguliavimui, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „reguliuojant paramos, inter alia valstybės paskolos, teikimą ūkio subjektams negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo ūkio subjektams būtų suteikiamos privilegijos ar varžoma iniciatyva. Pagal Konstituciją valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, inter alia valstybės paramos teikimą ūkio subjektams, privalo paisyti konstitucinio ūkio subjektų lygiateisiškumo reikalavimo, tiesiogiai susijusio su Konstitucijoje, inter alia 29 straipsnio 1 dalyje, įtvirtintu asmenų lygiateisiškumo principu; antraip ūkinės veiklos teisinis reguliavimas nebūtų laikomas tarnaujančiu bendrai tautos gerovei“¹⁴⁴.

Kita vertus, Konstitucinis Teismas primena vieną esminių diferencijuoto teisinio reguliavimo sąlygų: „Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas inter alia nebūtų pažeidžiamas, jei nevienodu (diferencijuotu) teisiniu reguliavimu, kuriuo nustatomi specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, susijusios su reguliuojamų santykių ypatumais, būtų siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų“¹⁴⁵.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2008, Nr. 75-2965.

¹⁴⁵ Ten pat.

Konstitucinis Teismas, plėtodamas Lietuvos, kaip pasaulietinės valstybės, doktriną, pabrėžė ir lygiateisiškumo principo sąsajas su *konstituciniu valstybės ir bažnyčios atskirumo principu*. „Konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas yra Lietuvos valstybės, jos institucijų ir jų veiklos pasaulietiško pamatas. Šis principas, taip pat Konstitucijoje įtvirtintas <...> konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą. <...> Pabrėžtina, kad valstybės neutralumas ir pasaulietiškas negali būti pagrindas diskriminuoti tikinčiuosius, varžyti jų teises ir laisves“¹⁴⁶.

Šiame valstybės ir bažnyčios teisinių santykių kontekste įdomu tai, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. gruodžio 6 d. sprendime pabrėžė skirtumą tarp dviejų oficialios konstitucinės doktrinos nuostatų.

Pirmoji, išdėstyta Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarime, atskleidžia vieną iš bendrųjų konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektų - tai, kad šis konstitucinis principas nepaneigia diferencijuoto teisinio reguliavimo galimybės, - ir yra universali, skirta visiems teisės subjektams, kurie gali būti labai skirtingi.

O štai antroji, išdėstyta Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime, yra skirta tik tokiam diferencijuotam teisiniui reguliavimui, kai vienas iš reguliuojamų santykių subjektų yra bažnyčios bei religinės organizacijos. „Skirtingas tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų ir kitų valstybės pripažintų bažnyčių bei religinių organizacijų statusas kyla iš pačios Konstitucijos. <...> Taigi iš pačios Konstitucijos kyla ir galimybė, o tam tikrais atvejais - ir būtinybė nustatyti diferencijuotą teisinį <...> reguliavimą. <...> Tokio diferencijuoto teisinio reguliavimo nustatymas <...> savaime nereiškia, kad vieni tikintieji yra diskriminuojami, o kitiems teikiamos privilegijos“¹⁴⁷.

2006 m. lapkričio 20 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad vertinant ginčijamą butų privatizavimo įstatymo normą, kurioje reikalaujama nuomininkų susitarimo tam

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatų išaiškinimo, taip pat dėl pareiškėjo - Lietuvos Respublikos teisingumo ministro prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ motyvuojamosios dalies 1 punktą“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 129-5246.

tikrais pirkimo-pardavimo sutarties klausimais, konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas glaudžiai siejasi su *sutarčių sudarymo laisvės principu*. Pasisakydamas apie lygiateisiškumą – „žmogaus prigimtinė teisė būti traktuojamam vienodai su kitais saugo žmogaus laisvės sritį, nes iš esmės žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais“, ir apie sutarčių sudarymo laisvę – „sutarčių sudarymo laisvė – tai sukonkretinta išraiška tokių Konstitucijoje įtvirtintų vertybių kaip asmens laisvė (21 straipsnis), nuosavybės neliečiamumas (23 straipsnis), asmens ūkinės veiklos laisvė (46 straipsnis)“¹⁴⁸, Konstitucinis teismas susieja šiuos du konstitucinius principus per bendrą vardiklį – asmens laisvę.

Konstitucinis Teismas sąsajas su lygiateisiškumo principu nurodo ir plėtodamas *konstitucinį valstybinės kalbos principą*, pabrėždamas, kad „valstybinė kalba yra svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus“. Teismas konstatuoja, kad valstybinės kalbos principo pažeidimas suponuoja lygiateisiškumo principo pažeidimą: „jeigu teisės normomis būtų nustatyta, kad šių piliečių vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos piliečio pase rašomi kitokiais, ne lietuviškais rašmenimis, būtų ne tik paneigtas konstitucinis valstybinės kalbos principas, bet ir sutrikdyta valstybės ir savivaldybių įstaigų, kitų įmonių, įstaigų bei organizacijų veikla. Dėl to piliečiams būtų sunkiau įgyvendinti savo teises bei teisėtus interesus ir būtų pažeistas Konstitucijoje įtvirtintas jų lygybės įstatymui principas“¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 114-2643.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1999, Nr. 90-2662.

Išvados

1. Konstitucinis lygiateisiškumo principas yra demokratinės visuomenės pagrindas, tai vienas universaliausių ir vienas dažniausiai taikomų teisės aktų konstitucingumo tikrinimo matų.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas formalios teisinės lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai.

3. Konstitucinis lygiateisiškumo principas yra taikomas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, jo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu.

4. Lygiateisiškumo principas reikalauja, kad šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais, be jokių išimčių.

5. Teisės taikymo procese konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią teisės normą taikyti skirtingiems asmenims. Viesiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims turi būti vienodai taikomos tiek materialiosios, tiek procesinės normos. Tačiau bausmės individualizavimas nepažeidžia lygiateisiškumo principo.

6. Civiliniame procese asmenų lygiateisiškumo principas pasireškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas.

7. Baudžiamajame procese lygiateisiškumo principas reiškia, kad tą patį procesinį statusą turintys baudžiamojo proceso dalyviai turi tokias pačias teises ir pareigas.

8. Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį, taip pat to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas (diferencijuotas) teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tarp šių asmenų grupių turi būti tokio pobūdžio ir tokios apimtys skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

9. Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas apibūdinamas kaip nediskriminacija, o Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintų požymių, dėl kurių negalima varžyti teisių ir teikti privilegijų, sąrašas nėra išsamus, - diskriminacija negalima ir dėl kitų, Konstitucijoje nenurodytų požymių. Šis principas taip pat apibūdinamas kaip privilegijų neteikimas ir pažymima, kad tam tikros specialios teisės, įtvirtintos Konstitucijoje, negali būti laikomos privilegijomis.

10. Asmenų lygiateisiškumas yra viena iš prigimtinių žmogaus teisių ir neatskiriama kitų prigimtinių teisių įgyvendinimo sąlyga.

11. Konstitucinis lygiateisiškumo principas labai glaudžiai susijęs su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis, tame tarpe su nuostatomis įtvirtinančiomis asmens teises ir laisves, konstituciniu teisinės valstybės principu.

12. Iš asmenų lygiateisiškumo principo (kartu su kitais konstituciniais principais) kyla maksima, jog tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t.y. kad tokios bylos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentus, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų.

13. Lygiateisiškumo principas formuluojamas ne tik Konstitucijos 29 straipsnyje, reikšmingi šio principo aspektai įtvirtinti ir Konstitucijos 33, 38, 50, 55, 78, 82, 119 straipsnių nuostatose.

14. Konstitucinis Teismas konstitucinės justicijos bylose suformavo išsamią konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo doktriną, atskleidė šį principą sudarančių elementų turinį ir įvairius aspektus.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-104
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950 m.// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas (*Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120, Nr. 68-1277; 1996, Nr. 73-1749; 1998, Nr. 55-1519; 2001, Nr. 21-691, Nr. 39-1335, Nr. 64-2328; 2003, Nr. 108-4815).

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-573.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 114-2643.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“// Valstybės žinios. 1996, Nr. 126-2962.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 95-2642.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1999, Nr. 90-2662.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties

- bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 105-3318.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 29-938, atitaisymas 2001-04-06, Nr. 30.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2000 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 straipsnio 1 ir 2 dalių, 16 straipsnio 6 dalies ir 9 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 „Dėl vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam

priedui už išstarnautus metus gauti, nustatymo“ patvirtintų vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų (1998 m. lapkričio 20 d. redakcija) 31.3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo (2000 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1636.

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4675.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 881 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr.457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 53-2361.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10

- dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) bei 2 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 152-5605.
26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1632 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//

Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004 m. liepos 15 d. redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003 m. sausio 28 d. redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 37-1319.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnio ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 54-1965.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatų išaiškinimo, taip pat dėl pareiškėjo - Lietuvos Respublikos teisingumo ministro prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ motyvuojamosios dalies 1 punktą“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 129-5246.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2008, Nr. 75-2965.

Specialioji literatūra

1. Abramavičius A. Asmenų lygiateiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencijoje // *Jurisprudencija*. 2006, T.12(90).
2. Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose// *Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998.
3. Birmontienė T. Naujos tendencijos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // *Jurisprudencija*. 2002, T. 30(22).
4. Birmontienė T. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos // *Konstitucinė jurisprudencija*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2007, Nr.1 (5).
5. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. – Vilnius:Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
6. Jankauskas K. Adekvatus teisės principų aiškinimas konstitucinėje jurisprudencijoje// *Teisės problemos*. 2004, Nr. 4 (46).
7. Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jų įtvirtinimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai// *Jurisprudencija*. 2004, T.51(43).
8. K. Jankauskas. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*. 2004, T. 59 (51).
9. Jankauskas K. Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ MRU.-V., 2005
10. Jarašiūnas E. Keletas Konstitucinio Teismo, vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų, veiklos aspektų // *Jurisprudencija*. 1999, T. 12(4).
11. Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į Konstituciją pokyčiai // *Jurisprudencija*. 2002, T. 33(25).
12. Jarašiūnas E. Konstitucija ir įstatymas: Kelios interpretavimo problemos// *Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos medžiaga*. 2002 m. kovo 15–16 d., Vilnius. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
13. Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija // *Jurisprudencija*. 2006, T.12(90).
14. Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje// *Jurisprudencija*. 2004, T.52(44).
15. Kūris E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas // *Jurisprudencija*. 2002, T. 23(15).
16. Kūris E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (2) // *Jurisprudencija*. 2002, T.

24(16).

17. Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga. 2001 m. birželio 11–12 d., Neringa. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
18. Kūris E. Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija. 2002, T.30(22).
19. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
20. Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis // Justitia. 2003.
21. Lane J-E. Konstitucija ir politikos teorija. Vertė E.Kūris. – Kaunas: Naujasis lankas, 2003.
22. G.Mesonis. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: expressis verbis ribos//Jurisprudencija. 2008, T.5(107).
23. Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinierija. Vilnius, 2001.
24. Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos // Jurisprudencija. 2002, Nr. 30(22).
25. Sinkevičius V. Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos // Jurisprudencija. 2005, T.67(59)
26. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
27. Šileikis E. Penkiolika Konstitucijos metų ir Konstitucinio Teismo naujadarai//Justitia. 2007, Nr.4 (66).
28. Žilys J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje//Jurisprudencija. 2006, T.12(90).
29. Žilys J. Konstitucinis Teismas ir Lietuvos teisės raida// Konstitucinė justicija:dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998.
30. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žodynas, 2002.

SANTRAUKA

Šiame darbe atskleidžiama konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo samprata ir kilmė, analizuojama konstitucinio lygiateisiškumo principo doktrina, suformuota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstituciniams principams tenka pagrindinis vaidmuo konstitucinio reguliavimo procese. Konstituciniai principai organizuoja į darnią visumą visas Konstitucijos nuostatas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos analizė leidžia teigti, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas yra vienas universaliausių ir dažniausiai taikomų teisės aktų atitikties Konstitucijai tikrinimo matų. Konstitucinis Teismas, tirdamas teisės aktų konstitucingumą, suformavo plačią ir išsamią lygiateisiškumo principo doktriną. Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas yra pamatinis šiuolaikinės demokratinės visuomenės principas. Lygiateisiškumo principas formuluojamas ne tik Konstitucijos 29 straipsnyje, reikšmingi šio principo aspektai įtvirtinti ir Konstitucijos 33, 38, 50, 55, 78, 82, 119 straipsnių nuostatose.

Konstitucinio Teismo nutarimuose atskleista, kad tai formalios teisinės lygybės principas, šio principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Lygiateisiškumo principo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu, šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

Asmenų lygiateisiškumo principas suprantamas kaip nediskriminacija ir privilegijų neteikimas, o Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintų požymių, dėl kurių negalima teikti privilegijų ir negalima varžyti teisių, sąrašas nėra išsamus, - diskriminacija negalima ir kitais, Konstitucijoje nenurodytais pagrindais. Lygiateisiškumo principas suprantamas ir kaip prigimtinė žmogaus teisė, ir kaip neatskiriama kitų prigimtinių teisių įgyvendinimo sąlyga.

Konstitucinis lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose suformulavo diferencijuoto teisinio reguliavimo pagrindus ir sąlygas.

Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas glaudžiai susijęs su kitais konstitucijos principais ir normomis, o jo turinys aiškinamas visos Konstitucijos, viso konstitucinio reguliavimo kontekste.

Raktiniai žodžiai: konstitucinis lygiateisiškumo principas, Konstitucinis Teismas, konstitucinė doktrina, konstitucinė jurisprudencija.

THE PRINCIPLE OF PERSONS EQUALITY IN THE JURISPRUDENCE OF CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

DAINIUS LASAUSKAS

SUMMARY

The study discusses origins and concepts of the constitutional principle of the persons equality, furthermore, it analyzes doctrine of persons equality in jurisprudence of Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Constitutional principles take leading role in process of constitutional regulation. The analysis of the jurisprudence of Constitutional Court allows to state that the constitutional principle of the persons equality is one of the most applicable measures for the correspondence between law acts and the Constitution. While construing Article 29 of the Constitution, the Constitutional Court has formed an extensive and thorough doctrine of the principle of the persons equality.

The Constitutional Court has noted that this is a principle of the formal legal equality. The constitutional principle of the persons equality must be followed while passing laws, applying them and administering justice. This principle is applied not only in the aspect of citizens of the Republic of Lithuania, but also of citizens of foreign states and persons without citizenship, this principle is applicable not only to natural but also to legal persons.

The study points out that in the Article 29 of Constitution the feature list, which specifies when the privilege rendering is not allowed and when the rights can not be limited, is not comprehensive, furthermore, this discrimination is impossible for other features, which are not foreseen in the Constitution, too.

The constitutional principle of the persons equality does not deny the possibility to treat people in a different way while taking into account their status and position; the special requirements or certain conditions are also not attributed to the discriminative restrictions, when their establishment is related to the peculiarities of regulated relations.

The constitutional principle of the persons equality is closely related to other constitutional principles and norms and its content is explained in the context of the whole Constitution and all constitutional regulations.

Keywords: constitutional principle of the persons equality, Constitutional Court, constitutional doctrine, constitutional jurisprudence.